

## **Samanlaisia vai ollaanko?**

**Erityistä tukea tarvitsevien ja erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten yhdenvertaisuus**

Nina Hirvonen  
SOS15SM

Opinnäytetyö  
Marraskuu 2017  
Sosionomin tutkinto-ohjelma  
Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) Hirvonen, Nina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2017
	Sivumäärä 54	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi <b>Samanlaisia vai ollaanko?</b> <b>Erityistä tukea tarvitsevien ja erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten yhdenvertaisuus</b>		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Sanna Häkkinen, Tiina Kuukkanen		
Toimeksiantaja(t) Kehitysvammaisten palvelusäätiö		
Tiivistelmä  Tarkoituksena oli edistää erityistä tukea tarvitsevien ja erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten henkilöiden välistä yhdenvertaisuutta. Tavoitteena oli tuoda ilmi niitä tekijöitä, jotka edistivät ja heikensivät yhdenvertaisuuden toteutumista sekä asiat, joita nuoret pitivät tärkeinä. Lähdeaineiston hankittiin sähköisistä tietokannoista ja vertaistutkimus raportin tuloksista. Vertaistutkimuksen on toteuttanut Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Vertaistutkimusraportista saatiin tietoa erityistä tukea tarvitsevien nuorten ajatuksista aikuisuudesta ja tulevaisuudesta. Vertailu aineisto hankittiin teettämällä kysely internetissä nuorille, joilla erityistä tuen tarvetta ei ollut. Tulosten perusteella sekä erityistä tukea tarvitsevat nuoret että -tarvitsemattomat nuoret ajattelivat aikuisuudesta ja tulevaisuudesta samankaltaisesti. Yksilöllisiä eroja ajatuksissa oli, mutta pääsääntöisesti henkilöt pitivät tärkeänä opiskelua, työtä, itsenäistymistä ja kumppanin löytämistä aikuisuudessa. Selvisi, että erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla ei kuitenkaan ole yhdenvertaiset mahdollisuudet saada opiskelupaikkaa tai työpaikkaa. Tuloksista voidaan päätellä, että erityistä tukea tarvitsevat nuoret eivät eroa muista ikätovereistaan eli erityinen tuen tarve ei tehnyt heistä erilaisia verrattuna muihin nuoriin. Tietoa voidaan hyödyntää siten, että erityistä tukea tarvitsevia nuoria ajateltaisiin ensisijaisesti nuorina eikä erityistä tukea tarvitsevana henkilönä. Tietoa voidaan hyödyntää myös yhteiskunnallisella tasolla siten, että erityistä tukea tarvitsevien yhdenvertaisuuden edistämiseen ikätovereihinsa nähden kiinnitetään paremmin huomiota esimerkiksi opiskelu- ja työelämässä.		
Avainsanat ( <a href="#">asiasanat</a> ) Yhdenvertaisuus, erityistä tukea tarvitsevat nuoret		
<b>Muut tiedot</b>		

Author(s) Hirvonen, Nina	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2017
	Number of pages 54	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication <b>Are we similar to each other or not?</b>		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Häkkinen Sanna, Kuukkanen Tiina		
Assigned by Kehitysvammaisten palvelusäätiö		
<p>The purpose of this research was to find out about the equal opportunities in life by comparing thoughts of young people and young people with special needs about adulthood and their future desires. On the basis of the results it can be seen whether they had equal chances to achieve what they wanted. The aim was to reveal things that reduced equality and the things that young people considered important. The resource is from electronic databases and from a peer research report. From the peer research report we got the information about young people with special needs and their thoughts about adulthood and future. The material was made by inquiry to the young people, who did not have special needs. According to the results, both the young people with special needs and the ones who didn't need any help had the same kind of ideas about adulthood and the future. There were differences between an individual's idea, but most of the young people found studying, working, independency, and finding a partner important in the future. It seems that people with special needs do not have equal chances to study or work. The results show that young people who need special support do not differ from their peers. The information can be used in a way that young people with special needs would be seen as primarily young people, not people with special needs. On the social level this information can be put into use by paying more attention to the equality between the people of the same age. This could be done by making the opportunities to the people with special needs better in student and work life, for example.</p>		
Keywords ( <a href="#">subjects</a> )		
parity, young people with special needs		
Muut tiedot		

# Sisältö

1	<b>Johdanto</b> .....	1
2	<b>Yhdenvertaisuus ja erityistä tukea tarvitseva henkilö</b> .....	2
	2.1 Erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmä .....	3
	2.2 Elämän peruselementit .....	4
	2.3 YK:n vammaisten oikeuksien sopimus .....	6
	2.4 Yhdenvertaisuutta heikentävät tekijät .....	10
	2.5 Yhdenvertaisuutta edistäviä tekijöitä .....	12
	2.5.1 Osallisuus.....	12
	2.5.2 Aktiivinen tuki .....	13
	2.5.3 Henkilökotainen apu .....	15
	2.6 Sosiaaliohjaus .....	17
3	<b>Tavoite ja tarkoitus</b> .....	18
4	<b>Vertaistutkimus</b> .....	19
5	<b>Opinnäytetyön toteutus</b> .....	21
	5.1 Menetelmä ja aineiston keruu .....	23
	5.1.1 Kvalitatiivinen tutkimus .....	24
	5.1.2 Kyselytutkimus .....	24
	5.1.3 Aineiston analyysi.....	26
	5.2 Aineiston kerääminen .....	27
6	<b>Tulokset</b> .....	28
7	<b>Pohdinta</b> .....	34
	7.1 Opinnäytetyön luotettavuuden arviointi .....	37
	7.2 Kehittämisehdotuksia .....	39
	<b>Lähteet</b> .....	41
	<b>Liite 1</b> .....	47
	<b>Liite 2</b> .....	48
	<b>Liite 3</b> .....	50

## 1 Johdanto

Opinnäytetyö liittyy ajankohtaiseen ilmiöön ja puheenaiheeseen: vammaisten henkilöiden yhdenvertaisiin oikeuksiin. Ajankohtaisen aiheesta tekee se, että Suomessa on tehty ja on edelleen tulossa suuria muutoksia vammaisten oikeuksiin liittyen. Esimerkiksi Suomi hyväksyi ja otti käyttöön eli ratifioi YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista. (Suomen YK-liitto 2015). Uuden vammaislain, joka yhdistää vammaispalvelulain sekä kehitysvammalain, on määrä tulla voimaan vuonna 2020. (Vammaislainsäädännön uudistus). Sekä YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista ja laki uudistuksen tarkoituksena on edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta. (Suomen YK-liitto 2015; Vammaislainsäädännön uudistus). Koska yhdenvertaisuutta pyritään edistämään Suomessa, on tärkeää tietää haluavatko esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevat ja erityistä tukea tarvitsemattomat henkilöt samoja asioita ja mitä he pitävät elämässä tärkeänä. On tärkeää myös tiedostaa yhteiskunnassa ne seikat, jotka edistävät tai estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Tätä opinnäytetyötä tarkastellaan sosiaaliohjauksen näkökulmasta. Aihetta on rajattu asioihin, joihin sosionomina voi sosiaaliohjauksen keinoin vaikuttaa. Esimerkiksi sosiaaliohjauksen keinoin voidaan tukea asumiseen ja työhön liittyvissä asioissa. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan tarkastella sosiaaliohjausta vaan opinnäytetyö keskittyy tarkastelemaan yhdenvertaisuutta, sitä edistäviä ja estäviä tekijöitä sekä nuorille tärkeitä asioita.

Opinnäytetyössä selvitetään vertailemalla aikuisuuden kynnyksellä olevien erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden ja erityistä tukea tarvitsemattomien henkilöiden ajatuksia aikuisuudesta ja siitä, mitä he tulevaisuudelta toivovat ja mitä pitävät tärkeinä. Sieltä nousseiden asioiden pohjalta tässä työssä vertaillaan, onko heillä yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa haluamiaan asioita. Tässä opinnäytetyössä vammaisista henkilöistä käytetään nimitystä erityistä tukea tarvitseva henkilö. Erityistä tukea tarvitsevien ääni tulee kuuluviin tässä opinnäytetyössä vertaistutkimus raportin kautta. Vertaistutkimuksen raportti toimii tietopohjana tutkimukselle nuorten aikuisuuden kynnyksellä olevien henkilöiden ajatuksista. (Koivurinne, Hirvonen & Kukaniemi 2017.)

Opinnäytetyön lähdeaineiston keräämiseksi toteutettiin kysely nuorille, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Opinnäytetyö keskittyy vertailemaan vertaistutkimuksen tuloksia sekä kyselystä saatuja vastauksia. Vertaistutkimuksen on toteuttanut Kehitysvammaisten palvelusäätiö. (Koivurinne ym. 2017).

Toimeksiantajana toimii Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Kehitysvammaisten palvelusäätiö on omaisjärjestötaustainen palveluiden kehittäjä ja tuottaja, jonka on perustanut Kehitysvammaisten Tukiliitto vuonna 1992. Kehitysvammaisten Palvelusäätiö on valtakunnallinen toimija. Sen toimintaan kuuluu palveluiden kehittäminen ja tuottaminen. Tarkoituksena on löytää yksilöllisiä ratkaisuja ja luoda laadukkaita palveluita erityistä tukea tarvitseville ja heidän läheisilleen. (Mikä KVPS?.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on edistää erityistä tukea tarvitsevien ja erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten yhdenvertaisuutta, joten se tukee myös KVPS:n tavoitteita.

## **2 Yhdenvertaisuus ja erityistä tukea tarvitseva henkilö**

Henkilöiden yhdenvertaisuudesta määrätään Suomen perustuslaissa. Perustuslaissa sanotaan, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Perustuslain mukaan ketään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan iän, alkuperän, sukupuolen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, vakaumuksen tai muuhun henkilöön liittyvän asian vuoksi. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 6§.)

Yhdenvertaisuudesta on olemassa myös erikseen oma lakinsa. Lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Yhdenvertaisuuslaissa sanotaan, että viranomaisten on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan sekä ryhdyttävä tarvittaviin toimiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Viranomaisella tulee olla suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämisestä. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 5§.)

Yhdenvertaisuuslaissa määrätään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Myös koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista ja ryhdyttävä toimiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjän velvollisuuksiin

kuuluu myös luoda mahdollisuus koulun opiskelijoille ja heidän läheisilleen tulla kuulluksi yhdenvertaisuuden edistämistoimenpiteitä koskien. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 6§.)

Laissa määrätään myös, että työnantajalla on velvollisuus arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista työpaikalla. Yhdenvertaisuuden nimissä työnantajan on otettava huomioon työpaikan tarpeet, kehitettävä työoloja ja toimintatapoja, joita noudatetaan esimerkiksi henkilöstöä valittaessa ja henkilöstöä koskevia ratkaisuja tehdessä. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 7§.)

Yhdenvertaisuuslaissa kielletään syrjintä ihmisen identiteettiin (alkuperä, ikä, kansalaisuus, uskonto, vakaumus), mielipiteen, poliittisen toiminnan, perhe- ja seksuaalistsuhteiden, terveydentilan tai toimintakyvyn tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi laissa luetaan syrjinnäksi häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen ja ohje tai käsky syrjiä. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 8§.)

## **2.1 Erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmä**

Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan henkilöä, joka tarvitsee tukea ja palveluita ja, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3§). Säännöksillä, jotka koskevat erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä on tarkoitus turvata se, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat henkilöt saavat riittävän tarvitsemansa avun ja tuen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 4§). Säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi tilanteissa, joissa henkilö ei itse kykene hakemaan tarvitsemaansa apua tai henkilön avun saaminen on vaarassa estyä sen vuoksi, ettei hän kykene riittävässä määrin vastaanottamaan tai antamaan avun saamiseksi tarvittavaa tietoa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 8§). Syynä voi olla kognitiivinen tai psyykinen vamma tai sairaus, päihteiden ongelmakäyttö, usean yhtäaikaisen tuen tarve tai muu vastaava syy. Muu vastaava syy voi olla esimerkiksi puutteellinen kielitaito yhdistettynä traumaattisiin kokemuksiin. Erityisen tuen tarvitseminen ei ole sidottu tiettyyn diagnoosiin tai vammaan, vaan määrittelyn piiriin kuuluvat myös ne henkilöt, joiden erityisen tuen tarve perustuu esimerkiksi useampaan sairauteen tai vammaan tai vielä diagnosoimattomaan oireyhtymään, joka vakavasti vaikeuttaa henkilön kykyä toimia. Määrittelyn piiriin kuuluvat myös

henkilöt, joiden keskeinen ongelma on useasta eri syystä johtuva tuen tarve tai ylipäättään tilanne, jossa suuri avun tarve aiheuttaa uupumusta ja vaikeutta päästä tarvittavien palvelujen piiriin.

(Eriyistä tukea tarvitseva lapsi 2017.)

Korkeaan ikään liittyvä tuen tarve ei yksinään ole sosiaalihuoltolaissa tarkoitettu syy erityisen tuen saamiseen. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta säädetään ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetussa laissa (980/2012), jäljempänä vanhuspalvelulaki. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3§)

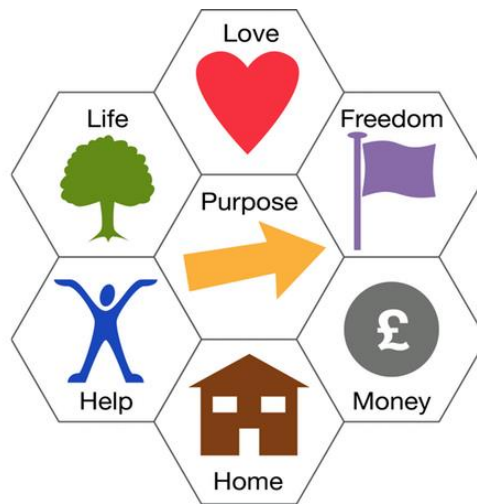
Käytän tässä opinnäytetyössä nimitystä erityistä tukea tarvitseva henkilö, kun työssä puhutaan vammaisista, kehitysvammaisista tai muista henkilöistä, joilla on erityistä tuen tarvetta. Valtaosalla henkilöistä, jotka ovat osallistuneet esimerkiksi vertaistutkimukseen vertaistutkijan tai haastateltavan roolissa, oli kehitysvamma. Vain YK:n vammaissopimusta käsitellessä tässä työssä puhutaan vammaisista, koska sitä termiä käytetään sopimuksessa.

## 2.2 Elämän peruselementit

Tässä opinnäytetyössä käsitellään asioita, joihin sosiaalihojauksella voidaan vaikuttaa neuvon ja ohjaten. Simon Duffyn luomat ”Kansalaisuuden avaimet” eli elämän peruselementit ovat hyvä esimerkki asioista, joita sosiaalihojauksella voidaan tukea ja siten edistää yhdenvertaisuuden toteutumista. (Duffy 2009.)

Kansalaisuuden merkitys on yksilölle merkittävä ja se on suuri vaikuttava tekijä myös yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Kansalaisuus tarkoittaa oikeutta olla täysivaltainen jäsen yhteisössä. Kansalaisuuden suurin merkitys on se, että muut ihmiset ottavat yksilön vakavasti arvokkaana yksilönä. Jos jokin ”Kansalaisuuden avaimet” kuvion osatekijöistä puuttuu elämästä tai on vaillinainen, se vaikuttaa yksilön elämään suuresti ja voi vähentää sekä täysivaltaisen kansalaisen arvoa että yhdenvertaisuuden toteutumista. (Valtonen, 5.)





Kuva 1. Duffyn Kansalaisuuden avaimet. (Duffy 2009.)

Kansalaisuuden avaimien keskiössä on elämän tarkoitus (purpose). Sitä voidaan pitää eräänlaisena suunnitelmana, jolla meistä jokainen voi löytää omalle elämälleen suunnan, tarkoituksen. (Duffy 2014a).

Rakkaus (love) pitää sisällään sosiaaliset suhteet: parisuhde, ystävyysuhteet, perheen, toisten rakastamisen, ja itsekunnioituksen. Sosiaaliset suhteet ovat merkittävä tekijä esimerkiksi siihen, että henkilö tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön. (Duffy 2014b).

Sosiaalisilla suhteilla on merkittävä merkitys henkilön hyvinvointiin aikuisiällä ja kaikissa elämänvaiheissa. On todistettu, että sosiaalisesti aktiiviset ihmiset voivat paremmin kuin sosiaalisesti vähemmän aktiiviset henkilöt. On tutkittu, että parisuhteessa elävät henkilöt elävät keskimäärin pidempään ja ovat terveempiä kuin ne ihmiset, jotka eivät ole parisuhteessa.

Hyvinvointia edistää sekä puolisolta saatu tuki, että puolisoitten myötä kasvaneet sosiaaliset verkostot. (Hyvä kumppani ja kivat kaverit tuovat terveyttä arkeen 2017.)

Vapaus (freedom) on avain hyvään elämään. Se antaa mahdollisuuden tutkia sitä, kuka on ja mikä on itselle paras tapa elää. (Duffy 2014c). Raha (money) pitää sisällään talouden eri osa alueita. Rahan käyttö ja sen ansaitseminen ovat tärkeitä asioita. Se kuitenkin tuo myös taloudellista turvaa ja valinnan mahdollisuuksia. (Duffy 2014d).

Oma koti (home) on merkittävä asia meille kaikille. Oma koti pitää sisällään yksityisyyden, turvallisuuden sekä oman paikan eli paikan, johon tuntee kuuluvansa. (Duffy 2014e.)

Nuoruuteen kuuluu itsenäistyminen ja itsenäistymiseen liittyy usein halu muuttaa omilleen, pois lapsuudenkodista. Omilleen muuttaminen on iso asia jokaisen nuoren elämässä ja sitä tulee

suunnitella huolella. Nuoren kanssa olisi hyvä keskustella siitä, missä ja miten hän haluaisi asua. Jos nuorella on erityistä tuen tarvetta, tulisi hänen kanssaan myös miettiä millaista tukea hän omaan kotiin tarvitsee. Erityistä tukea tarvitseville nuorille voi olla saatavissa muuttamisen tueksi asumisenarviointia tai muuttovalmennusta. (Nuoren nivelvaiheet 2015.)

Apu (help) tarkoittaa sitä, että jokainen meistä tarvitsee apua tai tukea johonkin asiaan. Avun ja tuen tarpeen määrä on yksilöllistä. Avun ja tuen antamisessa on tärkeää huomioida kunnioittava tapa auttaa tai tukea. (Duffy 2014f).

Elämä (life) pitää sisällään muun muassa työn, koulun ja vapaa-ajan toiminnot. On tärkeää, että henkilö löytää omat vahvuutensa ja antaa merkityksellisen panoksensa yhteiskunnalle. (Duffy 2014g).

Nuoruuden itsenäistymisprosessiin voidaan lukea kuuluvaksi vanhemmista irtautuminen, opiskelu- ja työelämän aloittaminen sekä omaan kotiin muuttaminen. Itsenäistymisprosessilla pyritään nuoren elämässä sosiaaliseen ja taloudelliseen itsenäisyyteen eli pois vanhempien ”holhouksen” alta. Itsenäistyminen on prosessin kaltainen siirtyminen lapsuudesta nuoruuteen. (Laakkonen 2014, 18.)

Kaikilla on oikeus Suomessa maksuttomaan perusopetukseen ja heillä on mahdollisuus saada opintoihin tukea, jos heidän kyvyt ja tarpeet sitä vaativat. Tarkoituksena on, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet käydä koulua, opiskella ja hankkia ammatti. (Opiskelu 2015.) Suomessa yhdenvertainen oikeus työhön ja tuloihin. (Työllisyys ja toimeentulo 2017).

## **2.3 YK:n vammaisten oikeuksien sopimus**

Suomi ratifioi YK:n Yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista 10.6.2016. Sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Sopimuksen ratifioimisella korostetaan valtion velvollisuutta toimia vammaisten oikeuksien edistymisen hyväksi sekä syrjimisen poistamiseksi. Vammaissopimus täydentää jo voimassa olevia YK:n ihmisoikeussopimuksia. (Suomen YK-liitto 2015, 4.) Tässä opinnäytetyössä YK:n yleissopimuksesta vammaisten henkilöiden oikeuksista – sopimuksesta käytetään yleisnimitystä vammaissopimus.

Tämä vammaissopimus ja sen teko olivat monella tapaa ainulaatuinen prosessi. Sopimus on ensimmäinen ihmisoikeuksia koskeva sopimus 2000- luvulla. Erityislaatuisen sopimuksen tekee myös se, että vammaiset itse ovat olleet koko prosessin ajan työstämässä sopimusta. Vammaiset henkilöt siis osallistuivat sopimusneuvotteluihin aktiivisesti ja näin saivat äänensä kuuluviin. Erityislaatuisen tästä sopimuksesta tekee vielä sekin, että sopimus saatiin tehtyä valmiiksi ennätysnopeassa ajassa, mutta ratifiointi esimerkiksi Suomessa kesti kauan. (Suomen YK-liitto 2015, 1.)

Sopimuksen periaatteena on se, että aina kun vammaisten ihmisten asioista neuvotellaan, tulee mukana olla vammaisia henkilöitä edustavan järjestön jäsen sekä vammaisia henkilöitä itse.

Osallisuus on erittäin tärkeänä lähtökohtana yleissopimuksessa. (Suomen YK-liitto, 7-8.)

Vammaiseksi ihmiseksi luokitellaan henkilö, jolla on pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin vaikuttava vamma, jolla voi olla vaikutusta täyteen ja tehokkaaseen osallistumiseen yhteiskunnassa. (Suomen YK-liitto 2015, 17.)

Jotta sopimuksen täytäntöönpanoa voidaan valvoa, perustetaan koordinaatiojärjestelmä sekä nimetään jokin yhteystaho. Näiden lisäksi nimetään itsenäinen ja riippumaton rakenne, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata sopimuksen täytäntöönpanoa. Jokainen maa siis itse valitsee nämä tahot. Suomessa tämä taho on ihmisoikeusinstituutio. Ihmisoikeusinstituutio koostuu ihmisoikeuskeskuksesta, ihmisoikeuskeskuksen sisällä toimivasta

ihmisoikeusvaltuuskunnasta sekä eduskunnan oikeusasiamiehestä. Ihmisoikeusinstituution tehtävä on antaa sopimukseen liittyvää ohjausta, neuvontaa, tiedotusta sekä koulutusta.

Ihmisoikeusinstituutio seuraa myös Suomen sopimusvelvoitteiden toteutumista. Lisäksi ihmisoikeusinstituution tehtävä on suojella vammaisia henkilöitä sopimuksessa mainituilta loukkauksilta. Vammaissopimus myös velvoittaa, että vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt on osallistettava sopimuksen toteutumisen seurantaan täysipainoisesti.

(Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2016.)

Sopimus pyrkii turvaamaan vammaisten oikeuksien toteutumisen. Näihin oikeuksiin luetaan kansalais- ja poliittiset oikeudet sekä taloudelliset-, sosiaaliset- ja sivistykselliset oikeudet.

Vammaissopimusta voidaan käyttää myös muutoksen työvälineenä oikeuksien turvaamisen ohella.

Esimerkiksi sopimuksella edistetään myös asenteiden muutosta vammaisia ihmisiä kohtaan.

Vammaissopimus on siis eräänlainen tärkeä askel kohti uutta ajattelu tapaa vammaisuudesta sekä vammaisten henkilöiden asemasta yhteiskunnassa. Aikaisemmin vammaiset henkilöt ovat olleet lähinnä hyväntekeväisyyden ja lääketieteellisen hoidon kohteita. Nyt tämän yleissopimuksen myötä tuodaan esille ja vahvistetaan vammaisten ihmisten oikeutta olla aktiivisia kansalaisia ja osa yhteiskuntaa. Aktiivinen yhteiskunnan jäsen voi päättää omista asioistaan ja olla oikeuksiensa haltija. Ihmisoikeuksiin perustuva lähestymistapa korostaa täyttä osallistumista, osallisuutta ja tasa-arvoa.

Vammaissopimuksella pyritään ehkäisemään syrjintää. Syrjimiseksi vammaisuuden perusteella luetaan erottelua, syrjäyttämistä ja rajoittaminen. (Suomen YK-liitto 2015, 5-7.)

Tässä opinnäytetyössä nostetaan esiin artikkelit 2, 5, 8, 9, 19, 23, 24, 27 ja 30, koska niillä on merkittävä rooli yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Artikla 2 velvoittaa, että kaikki saatavilla oleva tietoa tulee olla sellaisessa muodossa, että jokaisella on mahdollisuus ymmärtää se. Artiklassa 2 puhutaan ”kaikille sopivasta suunnittelusta”, jolla tarkoitetaan sitä, että ympäristöjen, palveluiden ja ohjelmien suunnittelussa tulee huomioida, että sitä voidaan käyttää mahdollisimman laajasti kuka tahansa henkilö. Tarkoituksena on, että käyttö olisi mahdollista ilman erityisvalmisteluja. Kaikille sopiva suunnittelu ei sulje pois yksilöllisesti tarvittavia apuvälineitä. (Suomen YK-liitto 2015, 17-18.)

Artikla 5 käsittelee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Se velvoittaa tunnustamaan vammaiset henkilöt tasa-arvoisiksi ja yhdenvertaisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Tunnustuksella tarkoitetaan sitä, että myös vammaiset henkilöt kuten kaikki muutkin ovat yhdenvertaisia lain edessä ja he ovat oikeutettuja samoihin etuuksiin kuin muutkin kansalaiset ilman minkäänlaista syrjintää. Jotta yhdenvertaisuus vammaistenkin kohdalla toteutuu, joudutaan siihen todennäköisesti tekemään jonkinlaisia erityisjärjestelyitä. Näitä järjestelyitä ei lueta syrjinnäksi. (Suomen YK-liitto 2015, 25.)

8. artikla velvoittaa lisäämään tietoisuutta. Yhteiskunnassa tulee lisätä tietoisuutta vammaisista henkilöistä. Näin pyritään edistämään vammaisten henkilöiden oikeuksien ja arvojen kunnioittamista. Tietoisuutta lisäämällä voidaan vaikuttaa stereotypioihin ja poistaa vääriä uskomuksia ja ennakkoluuloja sekä haitallisia käytäntöjä. Keinoja tiedon lisäämiseen on listattu

myös artiklaan 8. Tällaisia keinoja ovat muun muassa tiedotuskampanjat, koulujärjestelmien jokaisella tasolla kunnioittavan asenteen vahvistaminen vammaisten oikeuksia kohtaan, viestintävälineiden kannustaminen kuvaamaan vammaisia henkilöitä yleissopimuksen kuvaamalla tavalla ja vammaisille henkilöille tarkoitettujen koulutusohjelmien edistäminen.

Tiedotuskampanjat sisältävät vammaisten ihmisten oikeuksien huomioon ottamisen lisäämisen, myönteisen käsityksen edistämisen vammaisista henkilöistä, tietoisuuden lisäämistä vammaisista henkilöistä yhteiskunnassa ja julkisen tunnustamisen vammaisten henkilöiden taidoista, ansioista, kyvyistä ja työhön antamastaan panoksesta. (Suomen YK-liitto 2015, 27-29.)

Esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsitellään artikkelissa 9. Fyysinen ympäristö tulee olla esteetön ja kaikilla yhdenvertainen mahdollisuus kuljetuksiin. Vammaisilla tulee olla myös yhdenvertainen mahdollisuus saada tietoa. Esimerkiksi tiedon tulee olla saatavilla selkokielellä tai

pistekirjoituksella kirjoitettuna. Artiklassa 9 mainitaan saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja näiden esteiden poistaminen. Tätä ajattelua sovelletaan rakennuksiin (sisä- ja ulkotilat), teihin, kuljetuksiin, tiedottamiseen, viestintään ja erilasiin palveluihin. (Suomen YK-liitto 2015, 29-32.)

Artikkelissa 19 sanotaan, että vammaisilla henkilöillä on yhdenvertainen oikeus valita, missä hän asuu ja kenen kanssa. Vammaisia henkilöitä ei yleissopimuksen mukaan sido minkäänlainen velvollisuus käyttää jotakin tiettyä asuinjärjestelyä. Vammaisella henkilöllä tulee olla saatavissa tukipalveluita, jotka voidaan tuoda hänelle kotiin. Palvelujärjestelmässä tulee olla saatavilla erilaisia asumis- ja laitospalveluitakin. Myös henkilökohtaista apua tulee järjestää, jonka avulla voidaan tukea elämää ja osallisuutta sekä ehkäistä eristäytymistä. (Suomen YK-liitto 2015, 41-42.)

Yleissopimuksen 23. artiklassa tämä kielletään syrjintä koskien vammaisten avioitumista ja perheen perustamista. Vammaisella henkilöllä on siis oikeus mennä naimisiin, tehdä lapsia, päättää lastensa lukumäärä. Vammaisilla on oikeus saada tietoa lisääntymisterveydestä sekä saada perhesuunnitteluvalistusta. (Suomen YK-liitto 2015, 46-48.)

Artikla 24 käsittelee vammaisten oikeutta koulutukseen. Vammaisille henkilöille tulee järjestää osallistava koulujärjestelmä kaikilla tasoilla, joissa on mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen. Koulutusjärjestelmän tulee mahdollistaa myös vammaisille henkilöille mahdollisuus kehittää persoonallisuuttaan, lahjakkuuttaan, luovuuttaan, sekä henkisiä ja ruumiillisia kykyjään.

Koulutukseen ottamatta jättämisen syy ei voi olla henkilön vamma. Vammaisten henkilöiden tulee yhdenvertaisesti muiden kanssa päästä maksuttomaan sekä ensimmäisen asteen että toisen asteen koulutuksiin. Koulutuksen onnistumiseksi vammaiselle henkilölle tehdään kohtuulliset mukautetut järjestelyt. (Suomen YK-liitto 2015, 49-52.)

27. artiklassa käsitellään vammaisten oikeutta työhön. Vammaisuus ei voi olla syy miksi henkilöä ei työhön valita. Tarkoituksena on edistämään vammaisten henkilöiden työllistymistä. Työn tekeminen saattaa edellyttää joidenkin mukautuksien tekemistä. (Suomen YK-liitto 2015, 56-59.)

Artiklassa 30 vaaditaan tunnustamaan vammaisten ihmisten oikeus osallistua yhdenvertaisesti kaikkeen vapaa-ajan toimintaan. Tiedot esimerkiksi kulttuurisista tapahtumista tulee olla saatavilla niin, että jokaisen on mahdollista ymmärtää informaatio. Myös pääsy erilaisiin tapahtumiin täytyy turvata esimerkiksi niin, että varmistetaan, että tapahtumapaikalle on esteetön pääsy. (Suomen YK-liitto 2015, 63-65.)

## **2.4 Yhdenvertaisuutta heikentävät tekijät**

On todettu, että erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä on usein vähän ihmissuhteita. Sen vuoksi on tärkeää, että he saavat tietoa parisuhteesta, seksuaalisuudesta ja kuinka saada yhteys toisiin ihmisiin. Sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella. Erityisesti opastusta erityistä tukea tarvitsevat henkilöt tarvitsevat usein omien rajojen asettamiseen ja muiden rajojen kunnioittamiseen. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry: Seksuaalisuus ja parisuhde.)

Sosiaalisilla suhteilla on merkittävä merkitys hyvinvoinnin kannalta. On todistettu, että sosiaalisesti aktiiviset ihmiset voivat paremmin kuin sosiaalisesti vähemmän aktiiviset henkilöt. Huonot sosiaaliset suhteet vaikuttavat myös yhdenvertaisuuden toteutumiseen. (Hyvä kumppani ja kivat kaverit tuovat terveyttä arkeen 2017.)

Koulutuksen osalta on havaittavissa myös eriarvoistavia tekijöitä, jotka heikentävät yhdenvertaisuutta. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten yhdenvertaiset mahdollisuudet rajoittuvat tällä hetkellä pääsääntöisesti peruskouluun. Peruskoulussa heillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen. Kun siirrytään peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutuksiin, yhdenvertaisuus erityistä tukea tarvitsevien kohdalla ei enää toteudu samalla tavalla kuin

peruskoulussa ikätovereihinsa nähden. Eroja on havaittu eri koulutusasteilla ja koulutusaloille pääsyssä. Myös paikkakuntakohtaisia eroja on havaittu. Eniten vaikeuksia kohtaavat vaikeimmin vammaiset ihmiset. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 77-78.)

Pääsääntöisesti erityistä tukea tarvitsevat nuoret opiskelevat ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Opintojen jatkaminen lukioon tai opiskelu korkeakouluissa on toteutunut huonosti. Kuitenkin erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden määrä on ollut kasvussa, sekä lukiossa että korkeakouluissa. Tulevaisuuden tavoitteena Suomessa on lisätä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrää yleisissä oppilaitoksissa. Erityisoppilaitokset ovat vastuussa edelleen esimerkiksi kaikkein vaikeimmin vammaisten ihmisten koulutuksesta. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 84-87.)

Työelämässä eriarvoisuus ja yhdenvertaisuutta heikentävät tekijät näkyvät selkeimmin. Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöiden yhdenvertainen oikeus työhön ei toteudu tällä hetkellä kuin hyvin pienen osan kohdalla. Erityisen huonosti yhdenvertainen oikeus työhön ja tuloihin toteutuu henkilöillä, joilla erityistä tuen tarvetta on paljon ja koulutus on alhaista tai sitä ei ole ollenkaan. Yksi suurimmista esteistä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työllistymiselle on kuitenkin ihmisten asenteet. Vaikka erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä on asianmukainen ja riittävä koulutus, työnantaja saattaa sivuuttaa sen ja näkee vain erityisen tuen tarpeet, ei osaamista ja kykyä tehdä työtä. (Linnakangas, Suikkanen, Savtschenko & Virta 2006, 51-52.)

Erityistä tukea tarvitsevien ihmisten asema on parantunut viime vuosina ja vuosikymmeninä hurjasti, mutta edelleenkin yhdenvertaisuus ei toteudu täysin. Yhteiskunnasta on tullut kolmena lähimpänä vuosikymmenenä koko ajan esteettömämpi ja saavutettavampi. Kuitenkin erityistä tukea tarvitsevat kohtaavat jokapäiväisessä elämässään esteitä ja syrjiviä käytäntöjä. Esimerkiksi osa erityistä tukea tarvitsevista syrjäytyy palveluista niiden huonon saavutavuuden vuoksi.

Esimerkiksi kielellisistä vaikeuksista kärsivät henkilöt eivät saavuta tietoa yhtä hyvin kuin henkilöt, joilla kielellisiä vaikeuksia ei ole. Usein tietoa ei ole saatavissa esimerkiksi selkokielellä tai pistekirjoituksella. (Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana 2015.)

Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet rajoittavat erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta ja yhteiskunnallista osallisuutta. Näin ollen vallitsevat

asenteet vaikuttavat myös yhdenvertaisuuden toteutumiseen. (Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana 2015.)

## **2.5 Yhdenvertaisuutta edistäviä tekijöitä**

Yhdenvertaisuutta voidaan edistää monilla tavoilla. Erilaisilla tukitoimilla voidaan edistää yhdenvertaisuuden toteutumista myös vaikeimmin vammaisten henkilöiden kohdalla. Osallisuus on syrjäytymisen vastakohta, jolla voidaan osaltaan edistää yhdenvertaisuutta. (Raivio & Karjalainen 2013, 13).

### **2.5.1 Osallisuus**

Osallisuudella tarkoitetaan tasa-arvoista ja täysivaltaista toimimista lähiyhteisöissä. Jotta osallisuus voi toteutua, se edellyttää muun muassa vuorovaikutuksen, mahdollisuuksien, valinnanmahdollisuuksien, saavutettavan tiedon, vaihtoehtojen, kokemusten, lähiyhteisöihin liittymisen mahdollisuuden, yleisten palveluiden käytön mahdollisuuden, poliittisen vaikuttamisen mahdollisuuden ja toimijuuden toteutumista. Pelkkä oma tunne osallisuuden toteutumisesta ei aina tarkoita osallisuuden todellista toteutumista. Osallisuuden toteutumista estää usein vaihtoehtojen, tiedon, kokemusten ja aitojen vaikuttamismahdollisuuksien puute. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry: Osallisuus.)

Osallisuudessa voidaan nähdä kolme ulottuvuutta: riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, toiminnallinen osallisuus ja yhteisöihin kuuluminen sekä jäsenyys. Jos jokin kolmesta ulottuvuudesta osallisuudessa jää vajaaksi vähentää se osallisuutta sekä osallisuuden tuntemusta. Vajaaksi jääneet ulottuvuudet lisäävät myös syrjäytymisen riskiä. Syrjäytyminen tarkoittaa yhteisöllisen toiminnan ulkopuolelle jäämistä. (Rouvinen-Wilenius & Koskinen-Ollonqvist 2011, 50-53.)

Yksi merkittävämmistä yhteisölliseen toimintaan osallistumisen muodoista on työssä käyminen. Työ ja ammatti määrittelevät ihmisen omaa identiteettiä sekä asemaa ja paikkaa yhteiskunnassa. Työn ulkopuolelle jääminen voi johtaa syrjäytymiseen. (Osallisuus 2017.)



Osallisuuden edistämiseen on useita keinoja muun muassa koulutuksen lisääminen, riittävän toimeentulon varmistaminen, asumisen tukeminen riittäväillä palveluilla, vahvistamalla omia voimavaroja ja varmistamalla turvallinen, esteetön sekä osallisuutta edistävä ympäristö.

Koulutuksessa osallisuutta pystytään lisäämään käyttämällä vaihtoehtoisia koulutuspolkuja. Omia voimavaroja voidaan vahvistaa esimerkiksi tukemalla lasten ja nuorten vuorovaikutustaitoja.

(Osallisuus 2017.)

### **2.5.2 Aktiivinen tuki**

Osallistuminen voi olla sitä, että yksilö on vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Osallistumisella tarkoitetaan sitä, että yksilö tekee jotakin konkreettista käyttäen jotakin materiaalia tai tavaraa. Esimerkiksi tiskaa tai kerää kaupassa ostoksia ostoskärryihin.

Vuorovaikutuksessa oleminen voi olla puhumista, kuuntelemista tai olla mukana, jossakin keskustelussa tai seurata, kun jotakin näytetään. Osallistuminen voi olla myös sellaista, että yksilö osallistuu ryhmäntoimintaa. Tärkeää olisi kuitenkin huomata, että osallistumista on kaikkialla.

Osallistumisessa ole kyse ainoastaan siitä, että yksilö osallistuu esimerkiksi kotitöiden tekemiseen.

Osallistumiseen kuuluu paljon muutakin kuten vapaa-ajan toimintoja, työskentelyä, koulutusta ja sosiaalisia toimintoja. (Konola, Kukaniemi & Tiihonen 2011, 16.)

Osallistuminen on kaikkien oikeus. Osallistuminen on tärkeää elämänlaadun kannalta, mutta osallistumista tarkkailemalla voidaan myös mitata elämän laatua. Osallistuminen johonkin toimintaan luo myös mahdollisuuden vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Monet kuitenkin voivat tarvita tukea vuorovaikutustilanteisiin sekä yleisesti toimintaan osallistumiseen.

(Konola ym. 2011, 14.)

Itsemääräämisoikeus, itsenäisyys ja valinnanmahdollisuus voidaan saavuttaa vain, jos henkilöille tarjotaan todellisia vaihtoehtoja ja yksilöllä on ollut mahdollisuus kerryttää kokemusta, jonka pohjalta valintoja voi tehdä. Erittäin merkittävä asia on myös se, että henkilöllä on käytettävissä hänelle sopiva kommunikointi tapa, jotta hän pystyy ilmaisemaan oman tahtonsa ja valintansa.

Keskeistä on siis tukea henkilöä löytämään hänelle sopiva kommunikointitapa tai väline, jotta hän pystyy osallistumaan. (Konola ym. 2011, 14.)

Ihmisen henkinen hyvinvointi on riippuvainen osallistumisesta ja ympärillä olevista ihmissuhteista. Osallistuminen sekä ihmissuhteet kuitenkin vaativat onnistuakseen jonkinlaista kommunikaatiota. Tärkeää on myös se, millaiseen toimintaan osallistuu. Erityisesti henkistä hyvinvointia tukee osallistuminen omanikäisille suunnattuun toimintaan. Se parantaa itsetuntoa ja omanarvon tunnetta sekä lisää muilta ihmisiltä tulevaa arvostusta. (Konola ym. 2011,14-15.)

Aktiivinen tuki tarkoittaa työskentely tapaa. Auttajan ja autettavan välille tulisi syntyä mahdollistava suhde eli auttaja tukee ja kannustaa, mutta pääasiassa avun ja tuen tarvitsija tekee itse. Tavoitteena on tukea onnistunutta osallistumista merkitykselliseen toimintaan ja ihmissuhteisiin. Tavoitteena on myös käyttää osallistumista keinona saavuttaa yksilöllisiä tavoitteita elämänlaadun parantamiseksi. Mahdollistava suhde on aktiivisen tuen keskiössä. (Konola ym. 2011, 19.)

Aktiivisen tuen tarkoituksena on mahdollistaa myös erityistä tukea tarvitseville henkilöille osallistuminen ja parantaa osallisuutta asianmukaisella avulla, jotta henkilö voi osallistua kaikkiin kotona ja yhteisössä tarjolla oleviin toimiin ja suhteisiin. On mahdottomuus, että kaikki voisivat aina osallistua kaikkeen toimintaan yhtä paljon, mutta osallistumisen tasoja on erilaisia. Vähempi osallistuminen voi riittää toiselle yhtä hyvin kuin enempi osallistuminen toiselle. Tärkeintä on, että ihminen saisi itse valita sen mihin hän osallistuu ja voisi sen myötä kasvattaa oman ympäristönsä hallintaa. (Konola ym. 2011, 19.)

Aktiivinen tuki voidaan jakaa neljään avaintekijään. Nämä avain tekijät ovat: 1. Jokaisessa hetkessä on potentiaalia, 2. vähän ja usein, 3. asteittainen tuki takaa onnistumisen ja 4.valinnan ja hallinnan maksimointi. (Active support 2017, 3-7.)

Ensimmäisellä avaintekijällä ”jokaisessa hetkessä on potentiaalia” tarkoitetaan sitä, että henkilöä pyritään osallistamaan jokaisessa mahdollisessa tilanteessa toimintaan. Tarkoitus ei ole löytää erillisiä tehtäviä vaan toiminnat tulevat vastaan joka päiväisessä elämässä. Tarkoitus on löytää tapoja, jolla henkilö kykenee suoriutumaan kyseisestä tehtävästä. Tällainen osallistaminen ei missään tapauksessa rajoitu vain arkisiin kotitöihin. On aivan yhtä tärkeää löytää keino, millä tavalla henkilö pystyy siivoamaan kotinsa kuin se, millä tavalla hän voi osallistua johonkin vapaa-ajan toimintaan. (Active support 2017, 3.)

Toisella avaintekijällä ”vähän ja usein” tarkoitetaan sitä, että erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle luodaan ja annetaan mahdollisuus kokeilla erilaisia toimintoja. Hänelle tulisi tehdä selväksi, että tukea on saatavilla silloin, kun hän sitä tarvitsee. Kun henkilölle annetaan mahdollisuus kokeilla uusia asioita, se auttaa myös henkilöä löytämään uusia kiinnostuksen kohteita ja saamaan kokemuksia erilaisista asioista. Kokemusten saaminen on tärkeää, sillä ei voi tietää mikä on itselle sopiva tekeminen tai tapa tehdä, jos ei koskaan saa kokeilla erilaisia asioita. (Active support, 4.)

Kolmannessa avaintekijässä ”asteittainen apu takaa onnistumisen” tuodaan ilmi se kuinka tärkeää on tunnistaa avun ja tuen tarve. On kuitenkin erittäin merkityksellistä, ettei asioita aleta tekemään henkilön puolesta. Apu ja tuki tulee asettaa sille tasolle, että henkilö tekee kaiken voitavansa itse ja saa apua siihen, mitä ei itse pysty tekemään. Näin voidaan saavuttaa se, että henkilö saa onnistumisen kokemuksia. Onnistumisen kokemukset ovat erittäin tärkeitä sillä, ne kasvattavat itseluottamusta, taitoja ja motivaatiota. (Active support 2017, 5-6.)

Neljännellä avaintekijällä ”valinnan ja hallinnan maksimointi” tarkoitetaan sitä, että tuetaan henkilöitä tekemään omia valintoja. Ei niin, että henkilökunta tai avustaja päättää mihin toimintoihin henkilön tulee osallistua. Toimintoihin osallistumisen tulisi olla mukavaa ja omaehtoista. Pakottamalla ei saavuteta toivottua tulosta. Toimintoihin osallistumisen tarkoitus on se, että henkilö pääsisi käyttämään vahvuuksiaan ja kokemaan onnistumisia. On kuitenkin tärkeää ottaa huomioon se, mistä henkilö itse pitää. Tärkeää on tukea ja auttaa löytämään keinoja kuinka tehdään valintoja ja kuinka ilmaistaan omaa mielipidettä. (Active support 2017, 7.)

### **2.5.3 Henkilökohtainen apu**

Henkilökohtainen apu voi olla yksi keino toteuttaa aktiivista tukea ja turvata mahdollisuus osallistua. Henkilökohtainen apu on tarkoitettu henkilölle, joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi selviä jostakin toiminnasta ilman apua. Henkilökohtaista apua voi saada sekä kotiin, että kodin ulkopuolelle. Henkilökohtainen apu on vammaisille subjektiivinen oikeus eli se ei ole riippuvainen kunnan määrärahoista. Henkilökohtainen apu on myös ilmainen palvelu vammaiselle henkilölle, mutta kunta voi päättää millä tavoin se järjestetään. Henkilökohtaisen avun yhtenä tärkeimmistä

arvoista on itsemääräämisoikeus. On erittäin tärkeää, että vammainen itse voi päättää mihin, missä ja milloin hän henkilökohtaista apua tarvitsee. (Konola ym. 2011, 79.)

Vammaispalvelulain 3 § mukaan henkilökohtaista apua voi saada henkilö, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua päivittäisiin toimintoihin, työhön, kouluun, harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Laki edellyttää, että henkilökohtaista apua tarvitsevalle tulee olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustavat. Hänen siis tulee kyetä ottamaan kantaa jollakin tavalla omaan avun tarpeeseensa ja vastata siihen, kuinka hänen avuntarpeisiin voidaan henkilökohtaisella avulla vastata. Vammaispalvelulaissa ei ole asetettu ikärajaa siihen, kenelle apua voidaan myöntää. (Katsaus lapsen ja nuoren henkilökohtaiseen apuun 2016, 17.)

Vammaisten lasten ja nuorten henkilökohtaisesta avusta on tehty selvitys, jossa nostetaan vahvasti esiin kuinka henkilökohtaisen avun saamiseen liittyvät kokemukset, käytännöt sekä lain tulkinnat vaihtelevat suuresti. Selvityksen ovat tehneet Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, Suomen UNICEF ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Terveystieteiden tutkimuskeskus, ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus, sekä Vammaisperheiden monitoimikeskus Jaatinen ry vuonna 2016. Tässä selvityksessä lapsiksi ja nuoriksi luetaan 0-17-vuotiaat henkilöt. Kun syyskuussa 2009 uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan, henkilökohtaisen avun määrä nousi huomattavasti muissa kohde ryhmissä paitsi lasten ja nuorten keskuudessa. Tämä voi havainto voi kertoa siitä, että henkilökohtaiselle avulle ei ole enempää tarvetta tai siitä, että apua ei ole osattu hakea tai hakemisesta huolimatta sitä ei ole myönnetty. Toinen merkittävä havainto selvityksessä on se, että henkilökohtaisen avun hakemiseen, myöntämiseen ja saamiseen liittyy paljon epätietoisuutta. Selvityksestä ilmenee, että monelle oli epäselvää se, millaiseen tarkoitukseen henkilökohtaista apua voi hakea. (Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun 2016, 7.)

Lasten ja nuorten henkilökohtaisen avun päätöksen tuessa tulisi muistaa eräs seikka, joka unohtuu helposti, mutta on erittäin merkittävä. Sekä YK:n sopimus vammaisten ihmisten oikeuksista, että YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittavat, että vammaisten lasten ja nuorten ääntä on kuultava heitä koskevissa päätöksiä teossa. Kokemukset siitä kuinka lapsi tai nuori on saanut äänensä

kuuluviin vaihtelevat suuresti. Toiset kokevat, että heidän toiveitaan on kuunneltu hyvin ja asianmukaisesti, toiset taas ovat joutuneet hakemaan äänelleen kuuluvuutta jopa oikeusistuimen kautta. (Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun 2016, 8.)

Selvityksessä on havaittu, että erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla ja nuorilla on sama toive hyvästä ja mielekkästä elämästä kuin heidän ikä tovereillaan, joilla erityisen tuen tarvetta ei ole. Yhtä lailla erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret sekä ne nuoret, joilla ei ole erityistä tuen tarvetta, haluavat viettää vapaa-aikaansa harrastusten ja kavereiden parissa. Usein erityistä tukea tarvitsevilla ei ole mahdollisuutta samoihin vapaa-ajan toimiin, jos hänellä ei ole avustajaa. Henkilökohtainen apu mahdollistaa sen, että erityistä tukea tarvitsevilla on yhdenvertainen mahdollisuus päästä osallistumaan muiden nuorten kanssa vapaa-ajan toimintoihin. Kuitenkin selvityksessä on havaittu, että yhdenvertaisuus ja osallisuus vapaa-ajalla eivät toteudu riittävästi erityistä tukea tarvitsevien kohdalla. Kuitenkin on selvää, että toimivalla henkilökohtaisella avulla voidaan varmistaa, että erityistä tukea tarvitsevilla on yhdenvertainen mahdollisuus osallistumiseen ja osallisuuteen. (Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun 2016, 8-9.)

Ensimmäisen kerran vammaisten lasten ja nuorten oikeus osallisuuteen on huomioitu jo vuonna 1989 hyväksytyssä YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa. Tässä sopimuksessa artiklassa 2 sanotaan, ettei vammaisuus ole syrjinnän peruste. Sopimuksessa on erillinen artikla (artikla 23), joka velvoittaa huomioimaan vammaisten lasten ja nuorten oikeudet ja tarpeet. Lasten oikeuksien yleissopimuksen lisäksi YK:lla on erillinen vammaissopimus. Vammaissopimuksessa keskeinen periaate on se, että vammaisen lapsi on ensisijaisesti kuitenkin lapsi, jolla on sama oikeus yhdenvertaisesti ihmisoikeuksiin ja nauttia yhdenvertaisesti perusvapauksista, kuten muutkin lapset. (Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun 2016, 12.)

## **2.6 Sosiaaliohjaus**

Sosiaaliohjaus on eräänlaista palveluohjausta, jossa kuljetaan asiakkaan rinnalla auttaen ja tukien asiakasta. Työtä tehdään asiakkaan omien voimavarojen ehdoilla. Sosiaaliohjaaja tekee työtänsä usein asiakkaan omassa ympäristössä esimerkiksi menemällä hänen kotiinsa. Sosiaaliohjaajan työ

on siis jalkautuvaa työtä ei pelkästään toimistotyötä. Jalkautuvan työn tarkoituksena on kartoittaa asiakkaan toimintakykyä ja arjen sujuvuutta. Sosiaaliohjaus on luottamuksellista työtä yhtälailla kuin muukin sosiaalityö. (Kiuru 2009, 12.)

Asiakkaat sosiaaliohjaajalle ohjautuvat sosiaalityöntekijän kautta. Sosiaalityöntekijä kantaa vastuun asiakasprosessista sekä sen seurannasta. Sosiaaliohjauksen prosessi alkaa palvelusuunnitelman teolla. Suunnitelmaan kirjataan asiakkaan tarve sosiaaliohjaukselle, tavoite tai tavoitteet, sosiaaliohjauksen tehtävät, kesto ja seuranta. Sosiaaliohjaaja toteuttaa tehtyä palvelusuunnitelmaa yhdessä asiakkaan kanssa. (Sosiaaliohjaus.)

Sosiaaliohjauksen on tarkoitus olla lyhytaikaista tai määräaikaista ja tiivistä tukea asiakkaalle. Sosiaaliohjaajan tehtävä ei ole tehdä asiakasta koskevia päätöksiä vaan tukea arjen- ja elämänhallinnassa. Sosiaaliohjaajan työnkuvaan kuuluu muu muassa neuvominen palvelujärjestelmän käytössä, ohjaaminen arjen asioissa esimerkiksi asunnon hankinta ja talouden hoitaminen ja ohjata koulu- ja työpaikkojen hakemisessa. Sosiaaliohjaajan työnkuvaan voi kuulu paljon muutakin ohjaamista ja neuvontaa riippuen asiakkaan yksilöllisistä tarpeista. Tarkoituksena on se, että sosiaaliohjaaja on helposti tavoitettavissa ja häneen olisi matala kynnys ottaa yhteyttä. Sosiaaliohjauksen prosessin lopettamisesta päätetään yhteistyössä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kanssa. (Sosiaaliohjaus.)

Näitä alueita, oma koti, koulu- ja työpaikat sekä sosiaaliset suhteet, käsitellään tässä työssä. Nämä aiheet valikoituivat siksi, että niihin pystytään tarjoamaan sosiaaliohjauksella tukea ja apua, joka toimii myös aiheen rajauksena.

### **3 Tavoite ja tarkoitus**

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää yhdenvertaisuuden toteutumista ja sen kautta edistää erityistä tukea tarvitsevien ja erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten yhdenvertaisuutta. Tavoitteena on tuoda ilmi asioita, jotka edistävät tai vähentävät yhdenvertaisuutta sekä asioita, joita nuoret elämältään haluavat sekä mitä pitävät tärkeinä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on vastata kysymyksiin: Haluavatko nuoret samoja asioita ja pitävätkö he samoja asioita tärkeinä? Onko heillä yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa

haluamansa asiat? Vastauksia näihin kysymyksiin etsitään vertailemalla erityistä tukea tarvitsevien nuorten ajatuksia nuorten ajatuksiin, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Kun tiedetään vastaus ensimmäiseen kysymykseen, selvitetään yhdenvertaisia mahdollisuuksia toteuttaa asiat. Kehitysvammaisten palvelusäätiö pyrkii hyödyntämään opinnäytetyöstä saatua tietoa toimintansa kehittämisessä. Toimintaa pyritään kehittämään siten, että havaittuihin asioihin, joissa yhdenvertaisuus ei esimerkiksi toteudu, kiinnitetään jatkossa paremmin huomiota ja pyritään toiminnalla edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista.

#### **4 Vertaistutkimus**

Vertaistutkimusprosessi alkoi syksyllä 2016. Vertaistutkimuksen ideana on se, että vertaiset tutkivat toisilleen tärkeitä asioita. Tässä tapauksessa erityistä tukea tarvitsevat ihmiset tutkivat toisille erityistä tukea tarvitseville tärkeitä asioita. Vertaistutkimuksessa ei ole kyse siitä, ettei erityistä tukea tarvitsevien ihmisten asioita olisi aiemmin tutkittu. Aikaisemmissa tutkimusmuodoissa kuitenkin on tutkittu erityistä tukea tarvitsevia niin, että he ovat tutkimuksen ulkopuolella eivätkä siis itse osallistu tutkimuksen tekemiseen. (Koivurinne ym. 2017, 4.)

Vertaistutkimus tehtiin aiheesta ”Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien ihmisten ajatuksia aikuistumisesta”. Vertaistutkimuksen nimi on ”Aikuisuus tulee iän myötä”.

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö toteutti vertaistutkimuksen ensimmäistä kertaa yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Mukana oli kolme erityisoppilaitosta: Kiipulan ammattiopisto, Luovin ammattiopisto ja Aitoon koulutuskeskus. Jokaisesta oppilaitoksesta tuli vertaistutkijoiksi kolme oppilasta ja yksi tukihenkilö. (Koivurinne ym. 2017, 7-8.)

Vertaistutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena. Haastattelukysymykset (Liite 2) on tehty vertaistutkijoiden koulutukseen sisältyneillä työpaja päivillä yhdessä vertaistutkijoiden kanssa. Kysymykset pohjautuvat osin myös vertaistutkijoiden omaan kokemukseen, koska vertaistutkijoina heillä on kokemusta ja ymmärrystä tutkimuksen aiheesta. Haastattelut toteutettiin joulukuussa 2016. (Koivurinne ym. 2017, 10-11.)

Aineisto koottiin tutkimusraportiksi vuoden 2017 alussa, helmikuun puoleen väliin mennessä. Vertaistutkimusprosessi päättyi julkistamistilaisuuteen maaliskuussa 2017. (Koivurinne ym. 2017, 11.)

Vertaistutkimuksen raportista käy ilmi haastatteluiden tulokset: Vertaistutkimusraportista ilmenee, että 12 henkilöä kertoi asuvansa vielä lapsuuden kodissa vanhempiensa kanssa. Kaksi henkilöä kertoi asuvansa yksin. Neljä henkilöä kertoi asuvansa viikot koulun asuntolassa ja viikonloput vanhempiensa kanssa. (Koivurinne ym. 2017, 21.)

Vertaistutkimus raportista käy ilmi, että osa nuorista haluaisi asua tulevaisuudessa kumppanin kanssa. Osa nuorista haluaisi tulevaisuudessa asua yksin. Jotkut nuoret haluaisivat tulevaisuudessa asua ystävän kanssa. Osa on kertonut haluavansa tulevaisuudessa asua yksin, mutta haluaisi ottaa lemmikin. Kysymykseen on vastannut 18 henkilöä, mutta raporttiin ei ole kirjattu kuinka moni vastaaja on vastannut tietyllä tavalla. (Koivurinne ym. 2017, 22.)

Vertaistutkimuksen haastatteluun vastanneet henkilöt kertovat haluavansa asua omassa kodissa, joka voisi olla kerrostalossa tai rivitalossa. Osa vertaistutkimuksen vastaajista haluaisi asua myös omakotitalossa. Pääasia omassa kodissa olisi, että siellä olisi riittävästi tilaa. Toisille myös oma piha oli tärkeä. Ilmiselväksi raportista käy se, että kaikki haluavat muuttaa pois lapsuuden kodista. (Koivurinne ym. 2017, 23). Tärkeiksi asioiksi kotona nousi esimerkiksi perhe ja kodin viihtyvyys. Tärkeitä asioita muun muassa olivat myös oma huone, omat tavarat, puhtaus ja ruoka. (Koivurinne ym. 2017, 24).

Asumiseen liittyvä toive oli esimerkiksi se, että saisi asua itsenäisesti. Myös rauhallista ympäristöä ja hyviä naapureita toivottiin. Siistiä kotia ja saunaa toivottiin muutamissa vastauksissa. Jotkut toivoivat asunnon sijaitsevan lähellä kaupunkia. (Koivurinne ym. 2017, 25.)

Opiskelu merkitsi ammatin ja työpaikan saamista. Myös uusien asioiden oppiminen ja tiedon saanti oli merkittävää opiskelussa. Opiskelun koettiin rytmittävän elämää. Raportista ilmenee, että vastaajat kokivat saavansa opiskelujen kautta myös uusia ystäviä. (Koivurinne ym. 2017, 26.)

Työ merkitsi ennen kaikkea taloudellista turvaa eli rahan saamista. Myös työn koettiin tuovan sisältöä elämään ja rytmittävän arkea. Raportista käy ilmi, että nuoret kokivat, että työn kautta voi löytää uusia ystäviä. (Koivurinne ym. 2017, 28.)



17 henkilöä kertoivat, että heillä on ystäviä. Yksi kertoi, ettei hänellä ole ystäviä. 17 henkilöä koki, että heillä on riittävästi ystäviä. Vain yksi koki, että hänellä ei ole riittävästi ystäviä. (Koivurinne ym. 2017, 31.)

Vertaistutkimusraportista käy ilmi, että nuoret haluavat viettää vapaa-aikaa ystävien kanssa.

Liikkuminen koettiin tärkeäksi vapaa-ajan tekemiseksi. Jotkut henkilöt halusivat matkustella vapaa-ajallaan. Tärkeänä pidettiin myös aikaa olla välillä kotona. (Koivurinne ym. 2017, 32.)

Aikuisuus tarkoitti haastelluiden mielestä vastuun ottamista omista asioista. Myös työn tekeminen koettiin aikuisuuteen kuuluvaksi. Haastatelluiden mielestä aikuisuus tarkoitti myös itsenäistymistä. (Koivurinne ym. 2017, 37.)

Aikuisen oikeuksiksi luettiin ensisijaisesti omista asioista päättämisen. Myös ajokortti, asuminen, itsenäistyminen, työ ja äänestäminen koettiin aikuisen oikeuksiksi. Jotkut nostivat esille aikuisen oikeudeksi käyttää päihteitä (alkoholi ja tupakka) sekä käydä aikuisille tarkoitetuissa tapahtumissa. (Koivurinne ym. 2017, 38.)

Aikuisen velvollisuuksiksi koettiin ottaa vastuuta erilaisista asioista. Vastuuta täytyy ottaa aikuisen esimerkiksi omasta taloudesta. On käytävä töissä, maksettava laskut ja verot sekä tehdä kotityöt. Myös aikuisen velvollisuutena nähtiin noudattaa lakia ja huolehtia muista. (Koivurinne ym. 2017, 39.)

Vertaistutkimusraportista ilmenee, että nuoret eivät nähneet tulevaisuudessaan epävarmuutta, vain hyviä asioita. Osa toivoi tulevaisuudessa asuvansa omassa kodissa ja työskentelevänsä haave ammatissaan. Osa ei halunnut ajatella tulevaisuutta kovin pitkälle, mutta toivoivat, että valmistuisivat ammattiin lähitulevaisuudessa. Tulevaisuudessa nähtiin myös rentoa vapaa-ajan viettämistä ja matkustelua. (Koivurinne ym. 2017, 45).

Vertaistutkimusraportista ei käy ilmi, montako henkilöä on vastannut tietyllä tavalla. Vain pienessä osassa haastattelukysymyksiä on merkitty montako vastaajaa vastasi tietyllä tavalla.

## 5 Opinnäytetyön toteutus

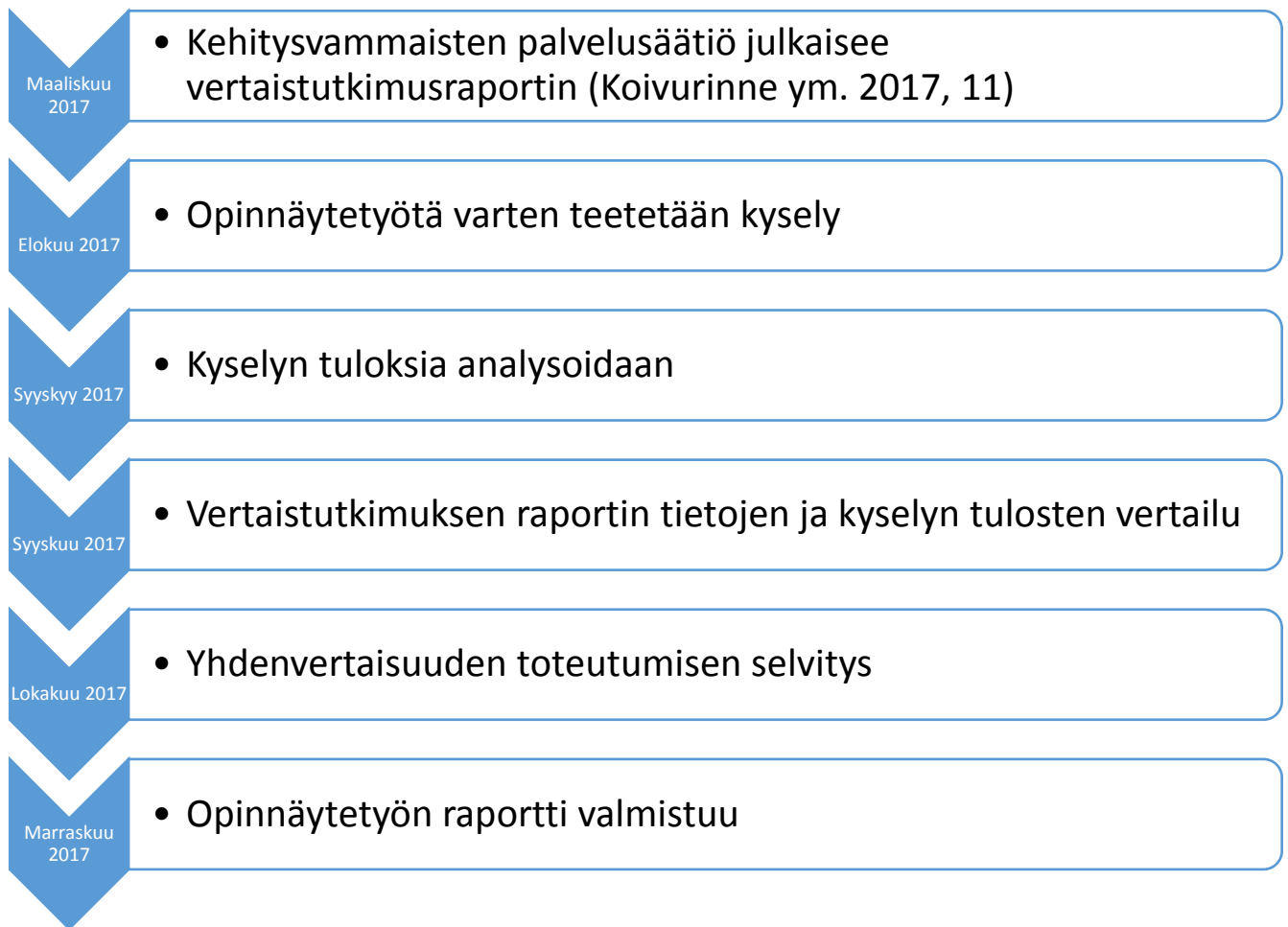
Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Kehitysvammaisten palvelusäätiön kanssa. Opinnäytetyöllä pyritään tuottamaan tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Havainnot esimerkiksi

yhdenvertaisuuden toteutumattomuudesta pyritään jatkossa huomioimaan Kehitysvammaisten palvelusäätiön toiminnassa.

Opinnäytetyössä on käytetty kahta aineistoa: vertaistutkimuksen raporttia ja kyselyn aineistoa. Vertaistutkimuksen on toteuttanut Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Vertaistutkimus on toteutettu syyskuun 2016 ja maaliskuun 2017 välisenä aikana. (Koivurinne ym. 2017). Kysely toteutettiin tätä opinnäytetyötä varten elokuussa 2017. Kyselyn runko löytyy liitteistä (Liite 1). Kysely toteutettiin vertaistutkimuksen haastattelurungon pohjalta (Liite 2). Vertaistutkimuksen kysymyksistä poimittiin olennaiset kysymykset tämän opinnäytetyön kannalta. Pois karsittiin esimerkiksi erityisen tuen tarpeeseen liittyvät kysymykset sekä yksittäisiin asioihin liittyvät kysymykset esimerkiksi ”Kuinka tärkeänä pidät ajokorttia”. Kyselyyn valittiin kysymyksiä, joista oletettiin saatavan vastauksia, mitkä näyttäisivät suuria ajatus linjoja esimerkiksi haluavatko nuoret yleisesti muuttaa pois lapsuuden kodista ja itsenäistyä tai mitä opiskelu ja työn tekeminen merkitsee. Kysely toteutettiin verkkokyselynä. Kysely luotiin verkko alustalle ja kyselyn linkkiä jaettiin Facebookin kautta. Kyselyn kohderyhmäksi valittiin 16-24 nuoret, jotta kyselyn tulokset olisivat vertailukelpoisia vertaistutkimusraporttiin nähden.

Kun kyselystä oli saatu tulokset, analysoitiin vastauksia kvalitatiivisella tutkimus menetelmällä, sisällönanalyysin avulla. Vastausten analysoinnin jälkeen niitä vertailtiin vertaistutkimuksen raportista saataviin tietoihin. Ja näin haettiin vastauksia kysymyksiin ”haluavatko nuoret samoja asioita?” sekä ”pitävätkö nuoret samoja asioita tärkeänä?”. Vastausten perusteella pystyttiin selvittämään teorian tuella, toteutuuko nuorten yhdenvertaisuus.

Sekä vertaistutkimusraportista että kyselyn tuloksista nousee selkeästi aiheet: sosiaaliset suhteet, oma koti, opiskelu ja työ. Näitä aiheita käsitellään koko työssä, koska näihin aiheisiin voidaan vaikuttaa sosiaaliohjauksella, joka toimii rajaavana tekijänä työn laajuuden näkökulmasta. Näitä aihe alueita käytetään myös vertailussa, onko kaikilla yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa haluamansa asiat.



Kuvio 1. Opinnäytetyön toteutus.

### 5.1 Menetelmä ja aineiston keruu

Menetelmänä on käytetty kvalitatiivista tutkimus menetelmää. Opinnäytetyössä on toteutettu kyselytutkimus. Kyselytutkimuksesta saatua aineistoa on analysoitu sisällön analyysin avulla.

### 5.1.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Pääsääntöisesti kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote valitaan silloin, kun ilmiöstä tiedetään vähän. Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu käytettäväksi parhaiten tilanteissa, jolloin tutkittavasta ilmiöstä on vähän tietoa tai se tunnetaan huonosti ja ilmiöstä halutaan saada laaja-alainen kuva. (Kananen 2015, 70-71.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tehdään yleisesti joko haastatteluja tai kyselyitä. Sekä haastatteluissa että kyselyissä kysymykset ovat usein avoimia kysymyksiä. Haastattelujen tai kyselyn vastaukset ja tulokset raportoidaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tekstin muodossa. (Kananen 2015, 66.)

Kvalitatiivinen tutkimusprosessi alkaa tutkittavan ilmiön valinnalla. Kun ilmiö on valittu, aletaan luoda kysymyksiä haastattelua tai kyselyä varten. Tärkeää on myös valita tutkimuksessa käytettävät menetelmät. Prosessi jatkuu tutkimusaineiston keräämisellä. Saatu aineisto analysoidaan ja siten saadaan vastaukset kysymyksiin. Vastaukset tuotetaan tekstin muodossa. (Kananen 2015, 69.)

Kvalitatiivinen tutkimusote on aikaa vievä prosessi. Kenttätyöhön ja aineiston keräämiseen kuluu paljon aikaa. Vastaukset tulee analysoida huolellisesti, joten myös tämä prosessin osa vie paljon työaikaa. Prosessin loppuvaihe eli kirjoittaminen on pitkäjänteinen ja paljon aikaa vievä prosessin osuus. (Kananen 2015, 72.)

Tässä opinnäytetyössä menetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen tutkimusote, koska oli selvää, että halutaan tehdä uusi kysely vertaistutkimuksen pohjalta. Kyselyllä haluttiin saada tietoa erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten ajatuksista aikuisuudesta.

### 5.1.2 Kyselytutkimus

Monet ihmiset ovat vastanneet elämänsä aikana johonkin kyselyyn. Kyselyt voivat olla hyvin yksinkertaisia, joihin on toiveena vastata lyhyesti ja selkeästi, kuten kyllä tai ei. Toiset kyselyt voivat olla hyvin laajoja, joissa toivotaan tarkkoja ja kattavia vastauksia kyselyyn vastaajalta.

Kyselytutkimuksen laajuus on kiinni tutkimuksen tekijästä ja halutusta tiedosta. (Vehkalahti 2014, 11.)

Kyselytutkimus on hyvä menetelmä saada tietoa esimerkiksi ihmisten ajatuksista, kokemuksista, mielipiteistä, tuntemuksista, arvoista ja uskomuksista. (Vehkalahti 2014, 11.)

Kyselytutkimuksessa kysymykset tehdään valmiiksi lomakkeelle ja lomake toimitetaan vastaajille. Vastaajat vastaavat kysymyksiin ilman tutkimuksen tekijän läsnäoloa. (Vehkalahti 2014, 11.)

Tutkimuksen tekijät eivät voi muuttaa kysymyksiä tai kysymyksien muotoja enää sen jälkeen, kun vastaajat ovat kyselyyn vastanneet. Tästä johtuen on erityisen tärkeää suunnitella kysely alusta loppuun huolella. Kyselylomake on merkittävä tekijä tutkimuksen onnistumiselle. (Vehkalahti 2014, 20.)

Saatekirjeen liittäminen kyselytutkimuksen alkuun on hyvin tärkeää, hyvien vastausten saamisen kannalta. Saatekirjeessä on tärkeää kertoa, kuka tutkii, mitä kyselyn avulla tutkitaan ja miksi, kuinka vastaajaryhmä on rajattu ja missä tutkimustuloksia aiotaan käyttää. Hyvin tehdyn saatekirjeen avulla on mahdollista saada enemmän vastaajia kyselyyn. Laadukkaalla saatekirjeellä voidaan nostaa vastaajien kiinnostusta kyselytutkimukseen, ja näin ollen saada suurempi vastausprosentti. (Vehkalahti 2014, 47-48.)

Opinnäytetyötä varten tehdyssä kyselyssä oli saatekirje (Liite 3). Saatekirje kirjoitettiin Facebook-päivityksen yhteyteen, koska kyselyn vastaajia tavoiteltiin Facebookin kautta jakamalla kyselyn verkkolinkkiä erilaisiin ryhmiin, joissa oletettiin olevan kohderyhmää. Saatekirjeestä ilmenee tarvittavat tiedot: esimerkiksi kuka tutkii, mitä tutkitaan, kohderyhmän rajausta tiedot sekä mihin tuloksia käytetään. Saatekirjeessä ei ole mainittu suoraan kuka tutkimuksen tekee, koska se ilmenee päivityksen tekijästä ja viittauksesta ”minun opinnäytetyö..”. Saatekirjeestä on pyritty tekemään kohderyhmälle houkutteleva ja sen takia siinä on käytetty Facebook- päivitykseen sopivaa kieltä ja ulkoasua.

Nykyisin kyselytutkimuksissa käytetään paljon verkkolomakkeita. Ne ovat käteviä, koska saadut vastaukset tallentuvat heti sähköisesti. Toinen vaihtoehto on tehdä kyselystä manuaalinen paperilomake. Lomakemuotoa päätettäessä kyselytutkimuksen tekijöiden on hyvä miettiä, voisiko vastaajaryhmälle sopia paremmin verkkolomake vai paperilomake. Päätökseen voi vaikuttaa

esimerkiksi vastaajaryhmän ikä. Nuorille verkkolomakkeen käyttö on usein helpompaa kuin iäkkäimmille ihmisille. (Vehkalahti 2014, 48.)

Kyselylomakkeen testaaminen on tärkeää ennen lomakkeiden toimitusta vastaajajoukolle. On mahdollista, että tutkimuksen tekijä on jo niin tottunut esimerkiksi tekemiensä kysymyksien muotoon, että ei enää huomaa mahdollisia ongelmia kysymyksissä. Moni ongelmakohta voidaan huomata ennen kyselyiden toimitusta vastaajajoukolle, jos muutama niin sanottu koehenkilö vastaisi kyselyyn ensin. Heidän vastauksista on mahdollista nähdä, onko vastaaja ymmärtänyt kysymykset samalla tavalla kuin tekijä on ne tarkoittanut. He voivat myös kertoa huomaamansa epäkohdat tai haastavuudet kyselyssä. (Vehkalahti 2014, 48.)

Tätä opinnäytetyötä varten kyselylomaketta testasi viisi nuorta, jotka olivat iältään kohderyhmään sopivia. Kaikki kokivat, että kysymykset olivat selkeitä. Vaikka kysymykset olivat selkeitä, kaikkiin ei ollut helppo vastata. Esimerkiksi testajat kertoivat, että kysymyksiin aikuisen oikeuksista ja velvollisuuksista joutui miettimään vastausta pidempään. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan koettu liian haastavaksi pohdittaviksi. Opinnäytetyön tekijänä mietin, että kuinka haastavia kysymyksiä on järkevää laittaa, ettei nuoret jätä vastaamatta kyselyyn. Päätin kuitenkin jättää oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat kysymykset kyselyyn.

### **5.1.3 Aineiston analyysi**

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan tapaa, jonka avulla voidaan analysoida erilaisia dokumentteja. Sisällönanalyysi on tarkoitettu tekstin analysointiin eli tutkitaan tekstin sisältöä. Sisällönanalyysin avulla on mahdollista saada tutkittavasta ilmiöstä syvälinen kuvaus. (Tuomi& Sarajärvi 2009, 103-104.)

Sisällönanalyysi aloitettiin haastattelun purkamisella ja kirjoitetaan vastaukset auki sanasta sanaan (Tuomi& Sarajärvi 2009, 109). Tässä opinnäytetyössä teetettiin kysely, joten vastaukset olivat kirjallisessa muodossa valmiiksi. Seuraava vaihe oli sisältöön perehtyminen (Tuomi& Sarajärvi 2009, 109). Kyselyssä oli 15 kysymystä ja niistä 14 oli avoimia kysymyksiä. Kyselyn tulokset luettiin huolellisesti läpi useampaan kertaan, jotta saatiin parempi kuva vastauksien sisällöstä.

Perehtyminen sisältöön lukemalla useampaan kertaan kerätty aineisto läpi varmistaa sen, ettei yksikään vastaus jää huomaamatta.

Seuraavaksi sisällönanalyysiin kuuluvasti tarkasteltiin, millaisia vastauksia oltiin saatu eri teemoihin liittyen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Kyselyn vastauksia koodattiin värikoodein teeman mukaan.

Kyselyn vastauksista löydettiin paljon ilmaisuja ja erityisesti paljon samankaltaisuuksia.

Esimerkkejä samankaltaisuuksista on muun muassa halu itsenäistyä ja muuttaa pois lapsuuden kodista sekä halu löytää elämänkumppani.

Lopuksi, kun kyselystä saatu aineisto oli analysoitu kokonaisuudessaan, vertailtiin tuloksia vertaistutkimuksesta saatuun aineistoon. Vertailuun kuului yhtäläisyyksien ja erilaisuuksien etsiminen sekä kyselyn vastauksista että vertaistutkimuksen tuloksista.

## **5.2 Aineiston kerääminen**

Kysely luotiin Webropol ohjelman alustalle. Kyselyssä oli yhteensä 15 kysymystä. Vain yksi kysymys oli vaihtoehtokysymys, kaikki muut 14 olivat avoimia kysymyksiä. Kyselyn vastaajat löydettiin siten, että jaoin oman Facebook profiilini kautta kyselyn verkkolinkkiä. Kyselyn verkkolinkkiä jaettiin esimerkiksi Facebookin kahteen ryhmään, joissa oletettiin olevan 16-24 vuotiaita nuoria. Toinen ryhmä oli valtakunnallinen ryhmä eikä se määritellyt jäseniä asuinpaikan mukaan. Toinen ryhmä oli Pirkanmaan paikallisryhmä eli jäseneksi hyväksyttiin vain Pirkanmaalaisia. Molemmissa ryhmissä käydään aktiivista keskustelua ja havaitsin, että nuoret ovat aktiivisia keskustelijoita näissä ryhmissä.

Facebook valikoitui jakelu kanavaksi, koska sen koettiin olevan helpoin tapa saavuttaa nuoria.

Oletuksena oli myös, että nuoret vastaavat helpommin verkko kyselyyn kuin esimerkiksi paperiseen versioon kyselystä. Vastauksia saatiin kaikkiaan 31 henkilöltä. Kyselystä kertyi aineistoa kokonaisuudessa 11 sivua.

## 6 Tulokset

Kyselyyn, joka tehtiin henkilöille, jolla ei erityistä tuen tarvetta ole, vastasi 31 nuorta. Koska otanta on pieni, tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta ne ovat suuntaa antavia. Lähtään vastaajat olivat 16-24 vuotiaita. Kyselyn runko löytyy opinnäytetyön liitteistä (Liite 1).

Kyselyyn vastanneista henkilöistä 11 kertoi asuvansa puolisonsa kanssa. Kuusi vastaajaa kertoi asuvansa yksin. 10 kyselyyn vastaajista kertoi asuvansa vielä lapsuuden kodissa vanhempiensa kanssa.

Kyselyyn vastanneista 17 vastaajaa kertoi haluavansa asua kumppanin kanssa tulevaisuudessa. Kahdeksan vastaajaa kertoi myös haluavansa asua yksin tulevaisuudessa. Kaksi vastaajaa halusi tulevaisuudessa asua ystävän kanssa. Vastaajista kaksi haluaisi asua yksin ja ottaa lemmikin.

Useissa vastauksissa tuotiin ilmi, että jos elämäntilanne muuttuu, se voi muuttaa tulevaisuudessa sitä, kenen kanssa haluaa asua. Esimerkiksi yksi kyselyyn vastaajista kommentoi asiaa näin:

*”Tällä hetkellä tykkään asua yksin. Katotaan sitten, jos tulee joku kiva tyyppi jonka kanssa haluis muuttaa yhtee.”*

15 vastaajaa kertoi haluavansa asua omakotitalossa. Viisi vastaajista kertoi haluavansa asua rivitalossa ja kahdeksan vastaajaa haluaisi asua kerrostalossa. Tärkeäksi asiaksi kyselyn vastaajat nostivat sen, että asunto olisi omistusasunto.

Vastaajat toivat ilmi tärkeänä asioina perheen ja viihtyvyyden kotona. Viihtyvyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin esimerkiksi siisteys ja sisutus. Turvallisuuden tunne koettiin tärkeäksi.

Vastaajat mainitsivat tärkeiksi asioiksi myös omat tavarat, oman rauhan, ruuan ja lemmikit.

Yksi kyselyyn vastaajista vastasi näin:

*”Perhe, koira, kodin hyvä sijainti, kodin käytännöllisyys, siisteys, viihtyvyys.”*

Vastaajista 10 toivoi omistusasuntoa. Hyvä sijainti, eli palvelut olisivat lähellä ja kulkuyhteydet hyvät, koettiin tärkeiksi asioiksi. Kahdeksan vastaajaa toivoi, että asunnossa olisi riittävästi tilaa ja,



että asuminen olisi halvempaa. Asumiseen liittyviä toiveita kyselyyn vastaajat kommentoivat esimerkiksi näin:

*”Toivottavasti olisi joskus omistusasunto eikä tarvitsisi asua vuokralla.”*

*”Että se olisi hieman halvempaa.”*

Kyselyn vastauksista ilmenee, että opiskelua pidetään tärkeänä. Opiskelun merkitykseksi vastaajat kertoivat ammatin saamisen ja uuden oppimisen. Opiskelun koettiin tuovat elämään rytmiä ja sisältöä. Opiskelu merkitsi vastaajien mukaan myös uusien ystävien löytämistä. Opiskelun merkitystä kommentoitiin kyselyn vastauksissa esimerkiksi näin:

*”Opiskelu merkitsee todella paljon minulle. Takaa paremman ja varmemman tulevaisuuden kaikin puolin.”*

*”Opiskelu on tärkeä osa elämääni. Se rytmittää eniten arkeani.”*

Kaikkien vastaajien mielestä myös työ merkitsi rahan saamista. Kun talous on turvattu, voi vapaammin päättää mitä haluaa esimerkiksi vapaa-ajalla tehdä. Vastaajat kokivat myös, että työ antaa sopivasti haastetta ja siinä voi kehittää itseään. Vastaajat kertoivat myös työn rytmittävän elämää. Vastaajat kokivat myös, että työn kautta sosiaaliset verkostot laajenevat. Työn merkitystä kommentoitiin kyselyn vastauksissa näin:

*”Mahdollisuuksia kehittää itseään, sekä elää helpommin sellaista elämää jota haluaa (matkustella yms), kun tulot ovat turvattu.”*

*”Työn tekeminen on minulle tärkeää. Se mahdollistaa asumiseni ja elämiseni hyvin. Työssä käyminen tuo tietynlaisia rutineja elämään. Työssä käynti on välillä vaativaa ja haastavaa, mutta myös todella palkitsevaa.”*

*”Parhaimmillaan hyvää sosiaalista verkostoa, itsensä haastamista ja kehittämistä sekä talouden turvaamista.”*

Kyselyyn vastanneista kaikki kertoivat, että heillä on ystäviä. 26 kyselyyn vastanneista koki, että heillä on riittävästi ystäviä. Kuitenkin 5 kyselyyn vastanneista koki, ettei heillä ole riittävästi ystäviä.

Kaikki vastaajat haluaisivat viettää vapaa-aikaa ystävien kanssa. Lisäksi he mainitsivat myös, että haluavat viettää vapaa-aikaa perheen kanssa. Vastaajat toivat ilmi, että vapaa-ajan harrastuksiin he toivovat kuuluvan liikunta ja matkustelu. Myös välillä kotona yksin oleminen koettiin tärkeäksi. Vapaa-ajan viettoa kyselyn vastauksissa kommentoitiin näin:

*”Matkustella paljon, perheen ja läheisten kanssa asioita tehden, urheillen.”*

*”Työt eivät seuraa kotiin ja on aikaa nähdä ystäviä tai on aikaa vain itselle.”*

Kaikki 28 vastaajaa viittasivat vastauksessaan oman elämän aloittamiseen, kun kysyttiin mitä aikuisuus tarkoittaa. 12 vastaajan mielestä aikuisuus tarkoittaa perheen perustamista ja siitä huolehtimista. Kaikkien vastaajien mielestä vastuun ottaminen omista asioista ja asioiden hoitaminen kuului aikuisuuteen. Myös työn tekeminen ja omista asioista päättäminen koettiin kuuluvan aikuisuuteen. Aikuisuudesta kyselyyn vastauksissa vastattiin näin:

*”Vastuuta itsestään, lapsista jos niitä on, omasta taloudestaan huolehtimisesta. Oikeutta päättää omista asioistaan.”*

*”Rakennetaan omaa elämää, perhe, auto, oma koti.”*

Vastaajat kokivat, että aikuisen ensisijainen oikeus on päättää omista asioista. Ajokortti ja päihteiden käyttö (alkoholi ja tupakka) koettiin aikuisen oikeuksiksi. Myös äänioikeus mainittiin aikuisen oikeuksiksi.

Kaikki vastaajat kokivat aikuisen velvollisuudeksi ottaa vastuuta omista asioista itsestä huolehtimisen. Kuusi mainitsi, että aikuisen velvollisuuksiin kuuluu myös asevelvollisuus ja hyvänä esimerkkinä toimiminen.

Lähes kaikki vastaajat näkivät pääsääntöisesti tulevaisuutensa valoisana. Vain viisi vastaajaa kertoi näkevänsä tulevaisuutensa epävarmana, mutta ei perustellut miksi näin on. Kuusi vastaajista toivoi saavansa koulu paikan tai valmistuvansa koulusta. Viisi vastaajaa toivoi, että myös tulevaisuudessa riittäisi työtä. Kyselyyn vastanneista 10 mainitsi toivovansa tulevaisuudessa löytävänsä kumppanin tai he, joilla kumppani jo oli, toivoivat perheenisäystä. Myös unelmien toteuttaminen nähtiin todennäköisenä tulevaisuudessa. Kyselyyn vastaajat kertoivat tulevaisuuden näkymistään näin:

*”Haluan opiskella, matkustella ja tehdä asioita joista haaveilen. Myöhemmin haluan elää turvallista, tavallista arkea perheeni kanssa.”*

*”Toivon valoisampaa tulevaisuutta.”*

Vastaus siihen, haluavatko nuoret samoja asioita ja pitävätkö he samoja asioita tärkeinä, on ”kyllä” molempiin kysymyksiin. Se onko kaikilla yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa haluamansa, riippui asiasta.

Kaikki nuoret halusivat esimerkiksi muuttaa pois lapsuuden kodista ja itsenäistyä. Kaikki pitivät tärkeinä sosiaalisia suhteita. Moni mainitsi vastauksissaan parisuhteen tai ystävät, myös perhe koettiin tärkeäksi. Kaikki nuoret halusivat myös opiskella ja tehdä työtä ja pitivät näitä tärkeinä asioina elämässä.

Yksilöllisiä eroja oli tietenkin paljon, mutta pääpiirteittäin nuoret halusivat samoja asioita.

Eroavaisuuksia on nähtävissä esimerkiksi siinä, millaisessa kodissa halutaan asua. Toiset halusivat asua esimerkiksi omakotitalossa toiset taas kerrostalossa. Nämä eroavaisuudet selittyvät yksilöllisillä mielipiteillä.

Itsenäistyminen ja oma koti olivat kaikille nuorille tärkeitä. Kukaan ei kertonut haluavansa jäädä asumaan lapsuuden kotiin. Se kenen kanssa haluttiin asua, jakoi mielipiteitä, mutta samanlainen jako yhdisti sekä vertaistutkimuksen tuloksia (Koivurinne ym. 2017) että kyselyn vastauksia.

Mielipiteet jakautuivat näiden vaihtoehtojen välille: halu asua kumppanin kanssa, halu asua yksin, halu asua kaverin kanssa tai halu asua yksin ja ottaa lemmikki.

Sekä erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla, että nuorilla, joilla erityisen tuen tarvetta ei ole, on mahdollisuus saada oma koti. Ero on siinä, että erityistä tukea tarvitsevat nuoret joutuvat enemmän miettimään asumismuotoaan. Asumismuoto valitaan usein tuen tarpeen määrän mukaan. Erityistä tukea tarvitseva nuori voi saada muuttamisen tueksi asumisenarviointia ja muuttovalmennusta. (Nuoren nivelvaiheet 2015). Tärkein seikka on kuitenkin se, että yhdenvertaisuus toteutuu asumisen osalta, koska erityistä tukea tarvitseville on kehitetty asumismuotoja, joissa on saatavilla riittävä tuki asumiseen. Kaikilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta muuttovalmennukseen ja esimerkiksi asumisharjoittelupaikkoja ei ole riittävästi. Moni erityistä tukea tarvitseva joutuu myös odottamaan omaa kotia pidempään kuin ikätoverinsa, jolla erityisen tuen tarvetta ei ole.

Myös YK: vammaisten oikeuksien sopimuksessa on artiklassa 19 sanottu, että myös erityistä tukea tarvitsevilla ihmisillä on yhdenvertainen oikeus valita asuinpaikkansa. Heillä on yhdenvertainen oikeus valita se, kenen kanssa ja missä he asuvat. Heitä ei voida velvoittaa valitsemaan jotakin tiettyä asumismuotoa. (Suomen YK-liitto 2015, 42.)

Sosiaalisissa suhteissa eroa oli nähtävissä siten, että vertaistutkimuksen raportista käy ilmi, että 18 vastaajasta yksi vastaaja vastasi, ettei hänellä ole lainkaan ystäviä. (Koivurinne ym. 2017, 31).

Kyselyn vastaajista kukaan ei kertonut, ettei olisi ystäviä. Sen sijaan kyselyssä kuitenkin 5 vastaajaa kertoi kokevansa, ettei ystäviä ole riittävästi. On selkeästi todettu tutkimuksissa, että erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä on vähemmän sosiaalisia suhteita kuin ihmisillä, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry: Seksuaalisuus ja parisuhde). Tämä näkyi siinä, että vertaistutkimuksen tuloksissa yksi vastaaja kertoo, ettei hänellä ole ystäviä. (Koivurinne 2017,31).

Opiskelua kaikki nuoret pitivät tärkeänä asiana, koska opiskelun myötä voi saada ammatin.

Peruskoulussa yhdenvertaisuus toteutuu lähes kaikilta osin. Jokaisella on oikeus käydä peruskoulu

ja erityistä tukea tarvitseville on tarjolla erityisopetusta. Tämän tarkoituksena on taata se, että jokaisella olisi yhdenvertainen mahdollisuus perusopetukseen, koulutukseen ja ammattiin. Tarjolla pitäisi kuitenkin olla mahdollisuus inklusiiviseen koulutukseen. Eli esimerkiksi erityisopetus pitäisi mahdollistaa erityistä tukea tarvitseville samassa paikassa kuin ikätovereilleen, joilla erityisen tuen tarvetta ei ole. (Opiskelu 2015.)

Yhdenvertaisuuden toteutuminen kuitenkin rajoittuu suurimmaksi osaksi peruskouluun. Lukioissa ja korkea kouluissa on tällä hetkellä hyvin vähän erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Erityistä tukea tarvitsevien kouluttautuminen on erityisammattioppilaitosten vastuulla lähes kokonaan. Kysyntää on enemmän kuin tarjontaa. Kuitenkin yhdenvertaisuutta tukeva tekijä on se, että Suomessa tämä seikka on havaittu. Suomella on nyt tavoitteena lisätä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrää myös yleisissä oppilaitoksissa. (Opiskelu 2015.)

Työtä kaikki nuoret pitivät tärkeänä. Työ on tärkeää, koska siitä ansaitaan rahaa ja sen avulla voi elättää itsensä ja perheensä. Kuitenkaan nuorilla ei ole yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa työtä. Erityistä tukea tarvitsevat nuoret työllistyvät huomattavasti hitaammin kuin ikäisensä nuoret, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Työllistyminen on erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla vaikeampaa kuin ikätovereillaan, joilla ei erityistä tuen tarvetta ole, vaikka heillä olisi asianmukainen koulutus. Toukokuussa 2017 Suomessa oli noin 70 000 työkykyistä erityistä tukea tarvitsevaa henkilöä. Heistä 60%:lla on työpaikka ja 40% heistä on työttömiä. (Työllistyminen ja toimeentulo 2017.) Samanikäisten nuorten, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole, työttömyysprosentti oli elokuussa 2017 14,4%. (Tilastokeskus).

Sosiaaliohjauksella voidaan vaikuttaa erilaisiin haasteisiin. Esimerkiksi asumisen asioissa sosiaaliohjaaja voi auttaa. Sosiaaliohjaaja voi neuvoa asumismuodon mietinnässä ja asunnon hankinnassa. Sosiaaliohjaaja voi tehdä myös tuentarpeen arviointia. Myös muuttovalmennuksen ja asumisharjoittelu mahdollisuuksien kartoitus on sosiaaliohjaajan työtä.

Sosiaalisiin suhteisiin sosiaaliohjaaja voi vaikuttaa esimerkiksi siten, että hän neuvoo asiakastaan missä vapaa-aikaa voisi viettää. Esimerkiksi erilaiset vapaa-ajan vietto paikat, joissa on säännölliset tapahtumat esimerkiksi nuorisotiloilla voisi mahdollistaa uusien sosiaalisten suhteiden syntyvän.

Opiskeluun liittyvissä asioissa sosiaaliohjaaja voi pohtia yhdessä asiakkaansa kanssa esimerkiksi sopivaa alaa. Jos sopiva ala löytyy, voi sosiaaliohjaaja neuvoa asiakastaan, mihin oppilaitokseen kannattaisi hakea. Sosiaaliohjauksella ei voi vaikuttaa siihen, pääseekö kouluun sisälle vai ei. Työhön liittyvissä asioissa sosiaaliohjaaja voi neuvoa asiakastaan. Esimerkiksi CV:n tekemisessä ja työpaikan haussa sosiaaliohjaaja voi olla apuna ja tukena. Sosiaaliohjauksella ei kuitenkaan voida vaikuttaa siihen, saako työpaikan vai ei.

## 7 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää nuorten ajatuksia aikuisuudesta, selvittää yhdenvertaisuuden toteutumista ja samalla edistää yhdenvertaisuutta. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten ääni tulee kuuluviin vertaistutkimuksen tulosten kautta. Heidän ikätoveriensa ääni, joilla ei ole erityistä tuen tarvetta, tulee kuuluviin kyselyn aineiston pohjalta. Tässä opinnäytetyössä on vertailtu vertaistutkimuksen tuloksia kyselystä saatuihin tuloksiin. Tarkoituksena on nähdä haluavatko nuoret samoja asioita vai ei ja mitä he pitävät tärkeänä.

Tavoitteena on tuoda ilmi yhdenvertaisuutta edistäviä ja heikentäviä asioita. Tällä työllä haluttiin selvittää, onko tutkimukseen osallistuvilla nuorilla esimerkiksi yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa haluamansa asiat, riippumatta siitä onko henkilöllä erityisen tuen tarvetta vai ei.

Opinnäytetyön aihetta ja näkökulmaa jouduttiin rajaamaan, koska yhdenvertaisuus on käsitteenä erittäin laaja. Näkökulmaksi valittiin sosiaaliohjaus, koska se oli sosionomin näkökulmasta olennaisin ja sellainen näkökulma, mihin sosionomina parhaiten pystyy vaikuttamaan.

Tuloksiksi saatiin, että nuoret ajattelevat pääsääntöisesti samalla tavalla ja samoja asioita pidetään tärkeinä, riippumatta siitä onko nuorella erityistä tuen tarvetta vai ei. Tämä kuulostaa itsestään selvältä, mutta käytännössä palvelujärjestelmämme ohjaa erityistä tukea tarvitsevia nuoria heille suunnattuihin palveluihin (esimerkiksi ryhmäkoteihin), vaikka erityistä tukea tarvitsevat nuoret haluavat samoja asioita kuin muutkin (esimerkiksi asua omassa asunnossa). Yksilöllisiä eroja on havaittavissa, mutta erot voidaan selittää henkilökohtaisille mielipide eroilla. Esimerkiksi kaikki nuoret pitivät tärkeänä itsenäistymistä ja omaa kotia. Eroa on havaittavissa vasta, kun kysyttiin asumiseen liittyviä toiveita. Osa halusi asua omakotitalossa, osa kerrostalossa. Erot eivät

kuitenkaan liity siihen, onko nuorella erityistä tuen tarvetta vai ei. Erot selittyvät puhtaasti henkilökohtaisilla mielipide-eroilla.

Yhdenvertaisuus toteutuu osittain. Nuorilla on esimerkiksi yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa oma koti. Eroja on havaittavissa esimerkiksi lapsuuden kodista pois muuttamisprosessissa. Esimerkiksi siten, että erityistä tukea tarvitseva joutuu pohtimaan tuen tarvettaan ja siten valitsemaan hänelle sopivan asumismuodon. Nuori, jolla ei ole erityistä tuen tarvetta, ei tarvitse samanlaista pohdintaa muuttaakseen pois lapsuuden kodista.

Yhdenvertaisuus toteutuu huonosti opiskelu- ja työpaikkojen saavuttamisen suhteen.

Peruskoulussa yhdenvertaisuus toteutuu lähes kaikilta osin, mutta lukiossa ja korkeakouluissa se toteutuu paljon huonommin. Lukioissa ja korkeakouluissa ei ole tarjolla tukea erityistä tukea tarvitseville henkilöille riittävästi. Erityistä tukea tarvitsevat henkilöt myös työllistyvät huonommin kuin ikätoverinsa, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Tähän vaikuttaa muun muassa työnantajien ennakkoluulot.

Opinnäytetyön onnistumista vaikeutti se, että vertaistutkimusraportissa ei ole merkitty kuinka monta vastaajaa oli mitään mieltä. (Koivurinne ym. 2017). Se vaikeutti vertailua ja huonontaa luotettavuutta, koska ei voida tarkasti sanoa, kuinka monta erityistä tukea tarvitsevaa nuorta vastasi tietyllä tavalla ja verrata sitä nuorten vastauksiin, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Otanta on pieni sekä vertaistutkimuksessa että kyselyssä, joten myös sen vuoksi opinnäytetyön tulokset eivät kerro tarkkaa kuvausta esimerkiksi koko Suomen tasolla.

Opinnäytetyössä onnistuttiin saamaan jokaiseen tutkimuskysymykseen vastaus. Tulos on myös toivottu tulos ja sama mikä oli ennako-oletus eli ettei erityisen tuen tarve vaikuta siihen, mitä nuoret pitävät tärkeinä ja mitä elämältään haluavat.

Opinnäytetyössä on onnistuttu tuomaan esille seikat, joissa yhdenvertaisuus toteutuu sekä seikat, missä se ei toteudu. On kuitenkin havaittu myös se, että Suomi on tehnyt saman havainnon ja asettanut tavoitteita tilanteen parantamiseksi. Yksi tällainen teko on YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen ratifiointi. (Suomen YK-liitto 2015, 4). Kuitenkin opinnäytetyön myötä on havaittavissa, että pelkkä sopimuksen käyttöönotto ei ole riittänyt yhdenvertaisuuden parantumiseen. Esimerkiksi vaikka YK:n vammaisten oikeuksien sopimukseen on kirjattu oikeus

opiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen, se ei vuosi ratifioinnin jälkeen toteudu yhdenvertaisesti erityistä tukea tarvitsevien ja erityistä tukea tarvitsemattomien nuorten välillä. (Suomen YK-liitto 2015, 49-52).

Vuosi on kuitenkin lyhyt aika tehdä muutoksia yhteiskunnallisella tasolla. Hyvää on se, että Suomi on ottanut askeleita parantaakseen yhdenvertaisuuden toteutumista. Päättäjät ovat tehneet hyvää työtä yhdenvertaisuuden edistämiseksi esimerkiksi ratifioimalla vammaissopimuksen ja toimimalla esimerkillisesti pitäen erityistä tukea tarvitsevia täysvertaisina ja tasa-arvoisina kansalaisina. Tarvitaan myös kansalaisten asenteiden muutosta erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden suhteen. Jos kansalaiset pystyisivät näkemään ensisijaisesti erityistä tukea tarvitsevat ihmisinä, parantaisi se varmasti yhdenvertaisuuden toteutumista. Tällä hetkellä kuitenkin ensisijaisesti nähdään erityisen tuen tarve ja toissijaisena asiana erityisen tuen takana ihminen. Erittäin hyvä asia yhdenvertaisuuden kannalta on aktiivinen julkinen keskustelu vammaisten oikeuksista ja asemasta yhteiskunnassa. Julkinen keskustelu tuo näkyväksi epäkohtia erityistä tukea tarvitsevien ihmisten elämässä ja auttaa ihmisiä ymmärtämään paremmin erityistä tukea tarvitsevia ihmisiä. Ymmärrys on askel kohti asennemuutosta.

Opinnäytetyön aihetta rajattiin siten, että asioita on tarkastelu näkökulmasta, johon sosiaaliohjauksella voidaan vaikuttaa. Sosiaaliohjauksella voidaan ohjata asiakasta esimerkiksi opiskelu- ja työpaikan haussa, oman kodin etsimisessä ja hankinnassa, sekä tukea arjessa selviytymistä ja sosiaaliohjauksella voidaan neuvoa myös sosiaalisiin suhteisiin liittyvissä asioissa. (Sosiaaliohjaus). Työssä ei ole käsitelty esimerkiksi esteettömyyttä, koska sosiaaliohjauksella ei voida vaikuttaa esimerkiksi vaikea kulkuihin ympäristöihin.

Sosiaaliohjauksella voitaisiin varmasti vaikuttaa muihinkin asioihin kuin omaan kotiin, sosiaalisiin suhteisiin, opiskeluun ja työhön liittyviin asioihin. Nämä aiheet kuitenkin valikoituivat käsiteltäviksi asioiksi, koska ne nousivat tärkeiksi asioiksi vertaistutkimus raportissa. (Koivurinne ym. 2017).

Opinnäytetyötä varten tehdyssä kyselyssä samat asiat nousivat tärkeiksi.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää Kehitysvammaisten palvelusäätiön tekemässä työssä.

Opinnäytetyössä on nostettu esille asioita, joissa yhdenvertaisuus ei toteudu ja sitä tietoa



Kehitysvammaisten palvelusäätiö voi hyödyntää työssään jatkossa ja omalla toiminnallaan edistää yhdenvertaisuutta.

Kehitysvammaisten palvelusäätiö pystyy levittämään tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisen aukoista ja jakamalla tietoa siitä, kuinka tilannetta voidaan parantaa. Esimerkiksi osallisuuden edistäminen voi olla hyvä keino edistää myös yhdenvertaisuutta. Kehitysvammaisten palvelusäätiön työntekijät ovat aktiivisen tuen ja henkilökohtaisen avun asiantuntijoita. (Konola ym. 2011). He voivat siis toimintansa ohessa myös levittää tietoa näistä yhdenvertaisuutta edistävästä tekijöistä.

## **7.1 Opinnäytetyön luotettavuuden arviointi**

Tutkimusprosessiin sisältyy aina riskejä luotettavuuden näkökulmasta. Riskejä voivat aiheuttaa sekä tutkija että tutkittavat tai aineisto. Virheitä on sekä tiedostettuja että tiedostamattomia. Luotettavuuden arvioinnilla pyritään poistamaan osa virheistä. (Kananen 2015, 338.)

Suurimmat riskit liittyvät haastattelu- tai kysely tilanteeseen sekä tutkijan tulkinta vaiheeseen. Haastattelun tai kyselyn vastaukset perustuvat usein muistiin. Ihmisen muisti on rajallinen ja siksi se aiheuttaa riskin luotettavuudelle. Muistin varassa olevaa tietoa on erittäin vaikea määritellä joko luotettavaksi tai epäluotettavaksi. Ihmisillä on myös taipumus kaunistella asioita mikä aiheuttaa osaltaan riskin vastausten luotettavuudelle. Tutkijalla on taas valta päättää haastattelun tai kyselyn teemoista. Kun haastatteluun tai kyselyyn saadaan vastauksia, on tutkijan tehtävä tulkita niitä. Tulkinnassa on kuitenkin aina riski tehdä tulkintavirhe. (Kananen 2015, 340.)

Luotettavuudella tarkoitetaan todenmukaisuutta. Esitetyn tulkinnan pitäisi siis vastata todellisuutta. Paras mahdollinen tilanne on se, että lukija päätyy aineiston luettuaan samaan lopputulokseen eli tulkintaan. Tulokset tulisi olla kirjattuna niin, että lukijan olisi helppo päästä ristiriidattomasti samaan tulkintaan tutkijan kanssa. (Kananen 2015, 353.)

Usein tutkimusprosessissa mietitään, että mikä on riittävä määrä esimerkiksi haastattelun tai kyselyn vastauksia. Voidaan puhua saturaatiosta eli kylläntymisestä, jolla tarkoitetaan sitä, että vastausten määrä on riittävä silloin, kun vastauksista ei ilmene enää mitään uutta. Vastauksista siis

alkaa ilmetä kerta toisensa jälkeen samat asiat. Tällöin voidaan todeta, että vastauksien määrä kiintiö on täynnä. (Kananen 2015, 355.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei koskaan pyritä yleistämään tuloksia vaan ymmärtämään niitä. Luotettavuudelle voidaan kuitenkin hakea vahvistusta. Esimerkiksi omille tulkinnoilleen tutkija voi hakea vahvistusta muiden tutkijoiden tutkimustuloksista. (Kananen 2015, 355.)

Opinnäytetyötä varten teetetyssä kyselyssä saturaatio eli kylläntyminen oli havaittavissa noin 30 vastauksen kohdalla. Vastauksia on kirjattu loppujen lopuksi 31 kappaletta. Kyselyn aiheet perustuvat oikeastaan tulevaisuuden pohtimiseen ja siihen mitä nuoret aikuisuudelta ja tulevaisuudelta haluavat. Näin ollen vastaukset perustuvat kyselyyn vastaajien omiin mielipiteisiin. Toisaalta vastaukset ovat nuorten mielikuvia ja haaveita, joihin voi vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevat normit tai esimerkiksi vanhemmilta opitut ajattelu tavat. Se, mikä on oikea tapa ajatella tulevaisuudesta, on jokaisen meidän oma asia eikä siihen ole mittaria tai muuta, millä asian luotettavuutta voidaan mitata.

Tulevaisuuden haaveisiin liittyvään tulkinnan tekoon liittyy enemmän riskejä. Koska kyseessä on kysely, ei tutkija ole päässyt tapaamaan ihmisiä ja esimerkiksi esittämään tarkentavia kysymyksiä, joten tulkinnat on tehty vain kirjoitetun vastauksen perusteella. Näin ollen tulkinnan teossa on riski tehdä virhetulkinta.

Vertaistutkimus on julkaistu vuonna 2017 maaliskuussa ja kysely on teetetty vuonna 2017 elokuussa. Näin ollen ei ole riskiä siihen, että tiedot olisivat esimerkiksi eri aikakaudelta. Koska tiedot on saatu saman vuoden sisällä, voidaan niitä luotettavasti vertailla keskenään. Myös kerätty aineisto on analysoitu vuonna 2017 syys-lokakuun aikana, ei ole riskiä siihen, että tiedot olisivat vanhentuneet.

Kyselyissä on aina riski siihen, että vastaajat vastaavat tietyn aiheen kysymyksiin suotuisasti eli niin kuin kuvitellaan kuuluvan vastaavan. Tämä riski on minimoitu siten, että vastaukset on jätetty nimettömästi.

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa vertaistutkimuksen vastaajien määrä, joka oli 18 vastaajaa. (Koivurinne ym. 2017, 12). Kyselyssä vastaajia oli 31. Otanta on kummassakin

aineistossa pieni. Tulokset eivät kerro esimerkiksi kokonaistilannetta asiasta esimerkiksi koko Suomen alueella otannan pienuuden vuoksi.

## 7.2 Kehittämisehdotuksia

Selkeitä kehittämiskohteita, joita tämän opinnäytetyön perusteella tulee ilmi, ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus sekä opiskelu- että työmarkkinoilla. Erityistä tukea tarvitseville koulupaikkoja on vähän. Ammatillista opetusta erityistä tukea tarvitsevat saavat lähinnä vain erityisoppilaitoksissa. Yleisissä oppilaitoksissa on tällä hetkellä (vuonna 2017) hyvin vähän erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Tämä koskee sekä toisen asteen oppilaitoksia että korkeakouluja. Kehittämistyötä voisi tehdä yleisissä oppilaitoksissa siten, että parannettaisiin heidän valmiuksiaan ottaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Tieto ja neuvonta voisi madaltaa kynnystä ottaa kouluihin myös erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä opiskelemaan muiden opiskelijoiden joukkoon, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Se tukisi myös yhdenvertaisuusajatusta.

Työmarkkinoilla on sama ongelma kuin opiskelupaikkojen suhteen. Erityistä tukea tarvitseville ei ole työpaikkoja samassa suhteessa kuin ikätovereilleen, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole. Syy saattaa olla siinä, että työnantajat ovat epävarmoja erityistä tukea tarvitsevan henkilön palkkaamisen suhteen. Epävarmuutta aiheuttaa varmasti tiedon puute ja oma epävarmuus osaako tukea henkilöä oikein. Tietoa ja neuvontaa antamalla tämäkin kynnys voisi madaltua.

On kuitenkin tutkimuksissa todettu millainen merkitys työllä on ihmisen elämään. Työelämän ulkopuolelle jäänti altistaa syrjäytymiselle ja saattaa aiheuttaa myös erilaisia mielenterveys- ja päihdeongelmia. Talouden ja osallisuuden näkökulmasta voisi olla fiksumpaa huolehtia, että töitä olisi kaikille, myös erityistä tukea tarvitseville. Koska työttömyys on taas kallista yhteiskunnalle ja vielä, jos työttömyydestä seuraa muita esimerkiksi terveydellisiä ongelmia.

Näiden kahden asian kehittäminen erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden kohdalla olisi erittäin tärkeää. Asiaa voidaan katsoa monesta näkökulmasta, minkä vuoksi se olisi tärkeää, että erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet esimerkiksi opiskelu- ja työelämään. Yksilön tasolla se voi olla mielenterveyttä tukeva asia, joka tuo sisältöä elämään.

Myös yhteenkuuluvuuden tunne on merkittävä asia ihmisen hyvinvoinnille. Yhteisön näkökulmasta

se olisi hyödyllistä siten, jos esimerkiksi erityistä tukea tarvitseva työllistyisi, hänestä olisi hyötyä esimerkiksi työyhteisölle. Yhteisöön kuuluminen rikastuttaa sekä yhteisö että yksilöä.

Yhteiskunnallisella tasolla erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työllistyminen voisi hyödyttää esimerkiksi taloutta. Olisi enemmän veronmaksajia ja saattaisi olla, että erilaiset terveyteen liittyvät kustannukset alkaisivat pienentymään.

Sosiaaliohjaajan työtä voisi kehittää siten, että sosiaaliohjaus ei rajoittuisi vain johonkin tiettyyn ajanjaksoon. Intensiivinen tuki voisi olla sidottu johonkin tiettyyn ajankohtaan, mutta moni voisi hyötyä siitä, että sosiaaliohjaaja jatkaisi intensiivisen jakson päätteeksi ikään kuin tukihenkilönä. Sosiaaliohjaajaan voisi ottaa tarvittaessa yhteyttä. Kuitenkin säännöllisiä tapaamisia voisi olla esimerkiksi 4 vuodessa, jolloin voitaisiin asiakkaan kanssa käydä läpi hänen tilannettaan ja antaa ohjausta sekä mahdollisesti asettaa joitakin tavoitteita, jos tarve.

Jatkotutkimusaiheita voisivat olla esimerkiksi, että miten erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä saataisiin työllistettyä paremmin. Eikä työllistämisellä tarkoiteta tässä tapauksessa avotyötä tai muuta vastaavaa, vaan palkkatyötä. Toinen jatkotutkimusaihe voisi olla myös erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden vähäiset sosiaaliset suhteet. Miksi sosiaalisia suhteita on erityistä tukea tarvitsevilla vähemmän kuin ikätovereillaan, joilla erityistä tien tarvetta ei ole. Ja miten tilannetta voitaisiin parantaa. Tässä opinnäytetyössä on kuitenkin jo todettu se, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt haluavat esimerkiksi parisuhteen yhtälailla kuin ikätoverinsa, joilla erityistä tuen tarvetta ei ole.

Syy miksi näitä aiheita olisi mielenkiintoista tutkia, olisi esimerkiksi tiedon tuottaminen. Mitä esimerkiksi työnantajat kertoisivat syyksi, etteivät palkkaa erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä töihin? Tai mitkä tekijät liittyvät siihen, että erityistä tukea tarvitsevilla ei ole sosiaalisia suhteita yhtä paljon kuin muilla ihmisillä. Näitä tutkimalla saataisiin tietoa ja pystyttäisiin muuttamaan toimintaa siten, että toiminnalla edistettäisiin yhdenvertaisuutta.

## Lähteet

Active support. 2017. United Response. Viitattu 11.11.2017. <http://www.citn.org.uk/wp-content/uploads/2017/04/Active-Support-Guidance-UR.pdf>

Duffy, S. 2009. Keys to citizenship. The publisher is The Centre for Welfare Reform. Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/graphics-diagrams/keys-to-citizenship1.html>

Duffy, S. 2014c. Keys to citizenship- freedom. The publisher is The Centre for Welfare Reform. Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-freedom.html>

Duffy, S. 2014f. Keys to citizenship- help. The publisher is The Centre for Welfare Reform. Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-help.html>

Duffy, S. 2014e. Keys to citizenship- home. The publisher is The Centre for Welfare Reform. Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-home.html>

Duffy, S. 2014g. Keys to citizenship- life. The publisher is The Centre for Welfare Reform. Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-life.html>

Duffy, S. 2014b. Keys to citizenship- love. The publisher is The Centre for Welfare Reform. Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-love.html>

Duffy, S. 2014d. Keys to citizenship- money. The publisher is The Centre for Welfare Reform.

Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-money.html>

Duffy, S. 2014a. Keys to citizenship- purpose. The publisher is The Centre for Welfare Reform.

Viitattu 4.11.2017. <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/keys-to-citizenship-purpose.html>

Erityistä tukea tarvitseva lapsi. 2017. THL. Viitattu 8.9.2017. <https://www.thl.fi/en/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalipalvelujen-jarjestaminen/erityista-tukea-tarvitseva-lapsi>

Hyvä kumppani ja kivat kaverit tuovat terveyttä arkeen. 2017. Duodecim. Viitattu 20.9.2017.

[http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p\\_artikkeli=onn00107](http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00107)

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun. 2016. Helsinki: Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, Suomen UNICEF ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Vammaisperheiden monitoimikeskus Jaatinen ry. Viitattu 5.8.2017.

<http://www.vamlas.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Katsaus-lasten-ja-nuorten-henkilokohtaiseen-apuun.pdf>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry: Seksuaalisuus ja parisuhde. Viitattu 20.9.2017.

<http://www.kvtl.fi/fi/perhesivut/nuoresta-aikuiseksi/seksuaalisuus-ja-parisuhde/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry: Osallisuus. Viitattu 15.9.2017.

<http://www.kvtl.fi/fi/vaalit/osallisuus/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2016. YK:n vammaissopimus. Viitattu 30.5.2017.

<http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/ykn-vammaissopimus/>

Kiuru, T. 2009. Sosiaaliohjauksen asiakassuunnitelmat Sosiaaliohjaushanke Vantaalla.

Opinnäytetyö, AMK. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu

4.11.2017. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4957/Kiuru\\_Taina.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4957/Kiuru_Taina.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Koivurinne, S., Hirvonen, N. & Kukkanen, P. 2017. Vertaistutkimus Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien ihmisten ajatuksia aikuistumisesta – Aikuisuus tulee iän myötä-. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö

Konola, K., Kukkanen, P. & Tiihonen, P. 2011. Aktiivinen tuki. Tampere: Kehitysvammaisten Palvelusäätiö

Laakkonen, P. 2014. Nuoruus ja itsenäistyminen. Opinnäytetyö YAMK. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 20.9.2017.

[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70551/laakkonen\\_paivi..pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70551/laakkonen_paivi..pdf?sequence=1)

Linnakangas, R., Suikkanen, A., Savtschenko, V., Virta, L. 2006. Uuden alussa vai umpikujassa?.

Helsinki. Stakes. Viitattu 20.9.2017. <http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/raportit/R15-2006-VERKKO.pdf>

Mikä KVPS? Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Viitattu 5.11.2017. <http://www.kvps.fi/kvps/mika-kvps>

Nuoren nivelvaiheet. 2015. THL. Viitattu 20.9.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/nuoruus/nuoren-nivelvaiheet>

Opiskelu. 2015. THL. Viitattu 20.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/opiskelu>

Osallisuus. 2017. THL. Viitattu 15.9.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Raivio, H., Karjalainen, J. 2013. Osallisuus oikeutta vai pakkoa? Viitattu 15.9.2017.

[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013\\_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Rouvinen-Wilenius, P., Koskinen-Olloqvist, P. 2011. Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen.

Helsinki. Trio-Offset. Viitattu 20.9.2017. [http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo\\_ja\\_osallisuus\\_2012.pdf](http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf)

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 8.9.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp451700016>

Sosiaaliohjaus. 2013. Innokylä. Viitattu 4.11.2017. <https://www.innokyla.fi/web/malli487125>

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 26.8.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>



Suomen YK-liitto. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 28.5.2017.

[http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten\\_oikeudet\\_2016\\_net.pdf](http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf)

Tilastokeskus. 2017. Elokuun työttömyysaste 7,5 prosenttia. Viitattu 5.11.2017.

[http://www.stat.fi/til/tyti/2017/08/tyti\\_2017\\_08\\_2017-09-26\\_tie\\_001\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/tyti/2017/08/tyti_2017_08_2017-09-26_tie_001_fi.html)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Työllistyminen ja toimeentulo. 2017. THL. Viitattu 20.9.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus/tyollistyminen>

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. 2010. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 20.9.2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72197/URN%3aNBN%3afe201504225692.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Valtonen, P. Kansalaisuuden avaimet Simon Duffyn mukaan. Kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus. Viitattu 4.11.2017. [http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/KVANK\\_TP\\_valiokunta\\_Laatukriteerity%C3%B6ryhm%C3%A4\\_16.5.2014\\_Muistio\\_Liite-2.pdf](http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/KVANK_TP_valiokunta_Laatukriteerity%C3%B6ryhm%C3%A4_16.5.2014_Muistio_Liite-2.pdf)

Vammaislainsäädännön uudistus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.11.2017.

<http://stm.fi/vammaislainsaadannon-uudistus>

Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana. 2015. THL. Viitattu 3.6.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Viitattu 26.8.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

## Liite 1

### Kyselyn runko

1. Ikä
  - a. 16-18v
  - b. 19-21v
  - c. 22-24v
2. Miten asut?
3. Kenen kanssa haluaisit tulevaisuudessa asua?
4. Millaisessa kodissa haluaisit asua?
5. Mitkä asiat sinulle ovat tärkeitä kotona?
6. Millaisia toiveita sinulla on asumiseesi liittyen?
7. Mitä opiskelu sinulle merkitsee?
8. Mitä työn tekeminen sinulle merkitsee?
9. Onko sinulla ystäviä?
10. Koetko, että sinulla on riittävästi ystäviä?
11. Miten haluaisit viettää vapaa-aikaa aikuisena?
12. Mitä aikuisuus mielestäsi tarkoittaa?
13. Mitä oikeuksia aikuisella on?
14. Mitä velvollisuuksia aikuisella on?
15. Millaisena näet oman tulevaisuutesi?

## Liite 2

### Vertaistutkimuksen haastattelurunko

1. Kuinka vanha olet?
2. Oletko
  - a. Nainen
  - b. Mies
3. Missä asut?
4. Mitä opiskelet?
5. Miten pitkällä olet opinnoissa?
6. Miten asut?
7. Kenen kanssa haluaisit tulevaisuudessa asua?
8. Millaisessa kodissa haluaisit asua?
9. Mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä kotona?
10. Millaisia toiveita sinulla on asumiseesi liittyen?
11. Mitä opiskelu sinulle merkitsee?
12. Onko sinulla unelma- ammatti? Jos on, mikä on unelma-ammattisi?
13. Mitä työn tekeminen sinulle merkitsee?
14. Ketkä ovat sinulle tärkeitä ihmisiä?
15. Miksi he ovat sinulle tärkeitä ihmisiä?
16. Onko sinulla ystäviä?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
17. Koetko, että sinulla on riittävästi ystäviä?
  - a. Kyllä
  - b. Ei
18. Miten haluaisit viettää vapaa-aikaa aikuisena?
19. Millaisiin asioihin tarvitset tukea tällä hetkellä elämääsi?
20. Tarvitsetko apua tai tukea muiden ihmisten kanssa toimimisessa?
  - a. Kyllä (ympyröi missä)
    - i. Vieraiden ihmisten kanssa
    - ii. Ystävien ja perheen jäsenten kanssa
    - iii. Asuintoverien kanssa
    - iv. Ystävyysuhteiden solmimisessa
    - v. Parisuhteen solmimisessa
    - vi. Seksuaalisuuden toteuttamisessa
  - b. Ei
21. Mitkä asiat muuttuvat elämässäsi opintojen jälkeen?
22. Millaisiin asioihin tarvitset tukea tulevaisuudessa?
23. Mitä aikuisuus mielestäsi tarkoittaa?
24. Mitä oikeuksia aikuisella on?

25. Mitä velvollisuuksia aikuisella on?
26. Mikä on mielestäsi tärkeää aikuisuudessa?
27. Kuinka tärkeänä pidät ajokortti
- a. Ei tärkeä
  - b. Vähän tärkeä
  - c. Tärkeä
  - d. Todella tärkeä
28. Kuinka tärkeänä pidät perhettä?
- a. Ei tärkeä
  - b. Vähän tärkeä
  - c. Tärkeä
  - d. Todella tärkeä
29. Kuinka tärkeänä pidät äänioikeutta?
- a. Ei tärkeä
  - b. Vähän tärkeä
  - c. Tärkeä
  - d. Todella tärkeä
30. Kuinka tärkeänä pidät palkka työtä?
- a. Ei tärkeä
  - b. Vähän tärkeä
  - c. Tärkeä
  - d. Todella tärkeä
31. Millaisena näet oman tulevaisuutesi?
32. Mitä unelmia ja odotuksia sinulle on tulevaisuudelle, kun olet aikuinen?
33. Mitä haluaisit sanoa muille nuorille, jotka ovat aikuisuuden kynnyksellä?

## **Liite 3**

### **Saate kirje**

Hei, alla olevasta linkistä pääsee vastaamaan minun opinnäytetyön kyselyyn. Kysely on tarkoitettu 16-24 vuotiaille. Kysely koskee aikuistumista ja aikuisuutta. Samat kysymykset on esitetty kehitysvammaisille ihmisille. Kyselystä saatuja vastauksia vertaillaan kehitysvammaisille tehtyjen haastatteluiden vastauksiin. Tarkoituksena on saada tietää ajattelevatko saman ikäiset nuoret samalla tavalla – oli henkilöllä kehitysvammaa tai ei. Kiitos vastauksista jo etukäteen :)